

ՍԱՆԿՏ - ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ (ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ, ԼԵՆԻՆԳՐԱԴ)

Ռուսաստանի Հայույթի խոշոր գաղթախոններից էր Սանկա-Պետերբուրգը, որն իր ծաղկումն ապրեց XVIII-XIX դարերում:

Կայսրության առևտրի, արդյունաբերության, արաքին և ներքին հարաբերությունների ոլորտում. Հասարակական կյանքում զգալի դեր կատարեցին նաև այստեղ հաստատված Հայ ընտանիքները: Եկատերինա Բ կայսրուհու գահակալության ասարիններին նույնպես շարունակվեցին մշակվել քաղաքական ծրագրեր Հայաստանը թուրք-պարսկական լծից ազատագրելու և Հայոց պետականությունը վերականգնելու ակնկալիքով: Դեռևս մինչև ղրիմահայույթի տեղափոխությունը Գոն գետի ափերը մի խումբ Հայ առաջադեմ գործիչներ (Հովհ. Լազարյան, Գր. Կամսյանյան, Մ. Սարաֆյան և այլք) որոշակի Հույսեր էին կապում ռուսական զենքի Հետ, սակայն միջադարձի բարդ իրադրությունը պաճառ դարձավ, որ աստիճանաբար ի չիք դառնային նրանց փայփայած երազանքները: Այս բոլորով Հանգերձ, Պետերբուրգը երկար ժամանակ մնաց որպես ողջ Հայույթի աղաաադրական ձգաումների մարմնավորման կենտրոնատեղի:

Պետերբուրգի Հայկական պատմա-ճարտարապետական Հուշարձանները, թանգարաններում պահպանվող առարկաներն ու նրանց մակագրությունները արժեքավոր վկայություններ են պարունակում Հայոց Հոգևոր, կրթա-մշակութային կյանքի ու քաղաքական անցողարձերի մասին: Դրանք արտացոլում են Հայ և ռուս ժողովուրդների դարավոր առնչությունները:

Գրավոր աղբյուրների Համաձայն Սանկա-Պետերբուրգում 1730-ական թթ. եղել է Հայկական փողոց¹:

Ս. Պետերբուրգում առ. այսօր պահպանվել են ճարտարապետ Ս. Ֆելտենի նախագծով 1779 թ. կառուցված Հայկական երկու եկեղեցիներ, որոնցից մեկը՝ Ս. Եկատերինան, գտնվում է Նևսկու պողոտայի վրա, իսկ մյուսը՝ Ս. Հարությունը՝ Հասիլեյան կղզու Սմոլենսկյան Հայկական գերեզմանատանը:

ՍՄՈԼԵՆՍԿՅԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՑ

Այս գերեզմանոցում են թաղված բաղմաթիվ Հայորգիներ, որոնց Հուշակոթոնները, ցավոք, գտնվում են րարձիթողի վիճակում. շաա Հուշարձաններ ընկած են իրենց պաավանդաններից, ծածկված են խիտ բուսականությամբ կամ չարամտորեն ջարդոտված են: Սյա ամենի մասին մենք բողոքեցինք Պետերբուրգի Հուշարձանների պահպանման Գլխավոր վարչության ղեկավարությանը, որը խոստացավ առանձնակի ուշագրություն դարձնել Հայկական Հուշարձանների պահպանությանը:

Կոթողային Հուշարձանների մեջ աչքի է ընկնում Ռուսաստանում Հայկական տպագրության գործի սկզբնավորող Գրիգոր Խալգարյանի ապանաքարը: Տապանագիրը վկայում է. որ Գր. Խալգարյանը ծնունդով եղել է Սպահանից, մանկության ասարիններն անց է կացրել Նոր Զուղայում, ապա շրջագայել է Հնգկաստանում, Սնգլիայում և այլուր: Լոնգոնում եղած ժամանակ ձուլել է ավել Հայերեն առեր ե առաջին անգամ այսպեզ Հրաաարակել «Դաւանութիւն Հաւատոյ եկեղեցոյ Հայաստանեայց: Թարգմանութիւն ի Հայկական լեզուէ ի լաին բարբառ ի Յոհաննիսէ Սկրոգերանէ գերմանացոյ: Եւ արաահանեալ ի Գանձ Արամեան կոչեցեալ զրգոյն աշխատութեամբ Զուգայեցի Խոջամալի որգւոյն Գրիգորի, ի Լոնգոն տպ.

¹ Ж. Ананян, В. Хачатурян, Армянские общины России, Ереван, 1993, с. 39.

Ռիվինգտոն, 1780 թ.» , վերտառությամբ գիրքը¹:

1781 թ. Գր. Խալդարյանը բնակութիւն է հաստատում Պետերբուրգում, ուր և իրադրոծում է իր ցանկալի ծրագիրը՝ հիմնում հայկական ապարան: Պետերբուրգում հրատարակված առաջին գիրքը կոչվում էր «Այրբենարան» (1781 թ.): Այն լույս ընծայվեց ռուսահայոց հոգեորատաւը Նովոսի Արդությանի հորդորանքով և նկատելի դեր կատարեց հայ մանուկների կրթության դործում²: Գր. Խալդարյանը կաղմում և հրատարակում է նաև հայ-ռուսերեն ըստարան՝ «Գիրք, որ կոչի Շաւիղ լեղադիտութեան» վերնագրով³:

Գր. Խալդարյանի պետերբուրգյան հայկական տպարանը իր հրատարակութիւնների միջոցով մեծապես նպաստեց հայերի՝ ռուսական կողմնորոշումն ամրապնդելու խնդրին⁴:

Այս երախաավորի կյանքի ու դործի մասին հակիրճ փորագրված է նրա ապանաքարին, որ այժմ դտնվում է Լաղտրյտնների կառուցտծ ա. Հարություն եկեղեցու արեւլյան կողմում: Սե. դրանիաե երկաստիճան պաավանդանին դրված ուղղանկյունաձե. տապանաքարի երեսին ե. կողերին փորագրված է 54 առղ ըանասանդծություն.

244. ՔԱՐԵԱ ՏԱՊԱՆՍ ԱՅՍ ԲԱՂՁԱԼԻ
ՆՆՋԵՑԵԼՈՑ ՀԱՆԳԻՍ ԿՈՁԻ.
ԱՍՏ ԱՄՓՈՓԵԱԼ ԿԱՅ ՊԱՀԵՍՏԻ
ՄԱՐՄԻՆ ՕՐՀՆԵԱԼ ԳՐԻԳՈՐԻ.
ՍԱ ԷՐ ՈՐԴԻ ԲԱՐԵՊԱՇՏԻ
ԽԱԼԴԱՐԵԱՆՑ ՏՈՀՄԷ ԽՕՋԱՄԱԼԻ.
ԾՆԵԱԼ ԵՂԵԻ ԱՅՍ ՑԱՆԿԱԼԻՆ
ՀԱՋԱՐ ԵՕԹՆ ՀԱՐԻԻՐ ՅԱՄԻ
ՓՐԿՁԻՆ ԵՐԵՍՆԵԱԿ ԵՐԿՈՒԻ
ՆՈՅՆ ԿԱՐԳԻՆ ՕՐ ԵՐԵՍՆԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ԱՄՍԻՆ:
ՈՐ ԷՐ ՅԵՐԿՐԷՆ ՍՊԱՀԱՆՈՒ
ԵԻ ԲՆԱԿԻՁ ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅՈՒ.
ԱՊԱ ՏԱՆԷ ԻԻՐՄԷ ԵԼԵԱԼ,
ՊԱՆԴԻՏՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱԳԱՅԵԱԼ.
ՍԱ ԷՐ ՀՄՈՒՏ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ,
ՅՈՅԺ ՍԻՐԵՑԵԱԼ Ի ՄԷՋ ՄԱՐԴԿԱՆ,
ՎԱՐՍ ՍՏԱՅԵԱԼ ՊԱՐԿԵՇՏԱԿԱՆ,
ՀԵՌԱՑԵԱԼ ՇԱԻՂԱՑ ԱՆԿԱՐԳԱՅԱՅԱՅ,
ԱՄՍՈՒԱՅՍԻՆ ՏԱՌԻԻՔ ՎԱՐԺԵԱԼ՝
ԲԱՐԵԱՑ ԳՈՐԾՈՑ ՄԻՇՏ ՀԵՏԵԻԵԱԼ.
ԹԷՊԷՏ ԷՐ ՍԱ ԱՄՈՒՍՆԱՑԵԱԼ,
ԲԱՅՑ ԱՆՋԱԻԱԿԻ ՎԻՃԱԿ ՍՏԱՑԵԱԼ,
ՋԱԻԱԿԱՆ ՄԱՀ ԻՆՔԵԱՆ ԹՈՂԵԱԼ,
ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱՋՄԵԱԼ,
ՋԱՆԱՋԱՆ ՏԱՌԻԻՔ ՇՔԵՂԱՑՈՒՑԵԱԼ,
ՏՊԻԻՔ ԳՐԵԱՆՍ Ի ԼՈՅՍ ԱՄԵԱԼ,

1 Վ. Դիլոյան, Լազարյանների Ռաարակական-քաղաքական գործունեււյան պատմււյունից (18-րդ դարի երկրորդ կես), Երևան, 1966, էջ 185-186:

2 Վ. Ա. Դիլոյան, Գջվ. աշխ., էջ 186:

3 Հայ ժողովրդի պատմււյուն, Բ. IV, Երևան, 1972, , էջ 420, 428, 430, 621, 622:

4 Վ. Բ. Բարխուդարյան, Դոնի Ռայկական զաղուոթ (Նոր Նախիջևանի Ռիմնադրման 200-ամյակի աղթիվ), ՊԲՀ, 1980, N 1, էջ 162:

Զեռի եհիս ԲՈԼՈՐԸՆ ԿԱՏԱՐԵԱԼ,
 ՕՐ ՎԱԽԱՆԻ ՎԵՐԱ ՀԱՍԵԱԼ,
 ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ ՏԼԵԱՌԻՆ ՍՊԱՍԵԱԼ,
 ՅՈՒՍՈՎ ՆՈՐԻՆ ԱՌ ՆԱ ԴԻՄԵԱԼ,
 ՍԱ ԿՈՋՈՂԻՆ ԻԻՐ ՀՆԱՋԱՆԴԵԱԼ,
 ՅԱՆՑԱԻՈՐԷՍ ՍԱ ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ,
 ՈՒՆԱՅՆ ԿԵՆԱՑՍ ԱՌ ՏԼԷՐ ՓՈԽԵԱԼ,
 ՅԱԻԻՏԵՆԻՑ ՀԱՆԳԻՍՏԵՆ ԴՆԱՑԵԱԼ,
 ԹԻԻ ՓՐԿՁԱԿԱՆ ՀԱՋԱՐ ԵՕԹՆ
 ՀԱՐԻԻՐ ԵԻ ՈՒԹՍՈՂԻՆ ԵՕԹՆ ԱՄ
 Ի ՆՈՅՆ ԴԱՍԷ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՕՐ
 ՅՈԳՈՍՏՈՍՅԱՄԻ
 ԳՆԱՑ ԿԱՅԱՆՍ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐԻ
 ՏԵՂԻ ԿԱՅՍԵՐԱՆԻՍՏ ՄԵԾ ՔԱՂԱՔԻ,
 ՈՐ ՍԱՆԿԹ ՊԵՏԵՐԱՌԻՐԴ ՎԵՐԱՋԱՅՆԻ,
 ԿԵԱՆՍ ՎԱՐԵԱԼ ՅԻՍՈՒՆՀԻՆԳ ՏԱՐԻ
 ԱՄԻՍՍ ՏԱՍՆ ԱԻՈՒՐՍ ՈՒԹ Ի ՆՈՅՆ ՇԱՐԻ.
 ԱՑՍՔԱՆ ԵԻ ԿԵԱՆՔ ՍՄԱ ԵՂԵԱԼ,
 ՈՐ ՅԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՆԴԻՏԱՑԵԱԼ,
 ՋԱՄՈՒՍԻՆԻՆ ԻԻՐ ԼԱԼՈՎ ԹՈՂԵԱԼ,
 ԵԻ ԲԱՐԵԿԱՄՍՆ ՏՐՏՄԵՑՈՒՑԵԱԼ.
 ՈՎ ՀԱՆԴԻՊՕՂՔ ՅԱՅՍ ՏԱՊԱՆԻ,
 ՅԻՇՄԱՆ ԱՌՆԷՔ ՍՄԱ ԱՐԺԱՆԻ
 ԱՌ ՏԷՐՆ ՓԱՌԱՑ ԱՄԵՆԱՅՆԻ՝
 ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՋԱՆՑ ՍՏԵՂԾՈՂԻ,
 ՓԱՌՍ ՏԱՑՈՒՔ ԷԻՆ ԵՐԿՆԻ
 ՄԻՇՏ ՅԱԻԻՏԵԱՆՍ ՅԱԻԻՏԵՆԻ:

245. Արևմտյան ճակատամասում՝ 10 տող.

ԽՐՀԻՐԱՅ ԵՂԵԱԿ ԱՌՈՒՆ ԵՐԵ
 ՊԱՆՏ ԵՒ ԱՋԱՄԵՐ ԱՋՆԻ ԳԻԴՈՐ
 ԽՈՅՄԱՆԻ, ԻԱԿՈՎԷՆ ՎԵՃԵՆ
 103 1787 55 ԱՄՑ ԵՒ ԿՈՋՆ ԿՏԱՐԻ
 ՆԵՋԱԼԵՐԱՅԻ 84 188 Ի 11 ՄԻՑ-1823
 ԸՄՏ ՊԱՏՈՒՐԻ ՍՈՐԻՆ ՈՐԴԵԳԻՐ ՅԱ
 ՈՒՐԻՆ ՎԱՐԸԱՊԱՏՅԱՆ ՋՈՍԿՍ
 ԼՈՒ ՅԱՆԱ Ի ՅԻՆ ՅԵԳԻՏ ՈՒ 11 ՄՏ
 ԻՄԱՄԻ ԱՓՈՓԵՅ Ի ՅԻՇԱՆԿ ԿՆ՝
 ԴՆԱ ԵՐՏԵՆ ԴՈՐԻՆ:

Ի ՆԵՐ ՇԻՐՄԻՍ ԵՂԵԱԼ Է ՄԱՐՄԻՆ ԲԱՐԵ/ՊԱՇՏ ԵԻ ԱՋԳԱՍԷՐ
 ԱՋՆԻԻ ԳՐԻԳՈՐ/ԽՕՋԱՄԱԼԵԱՆ ԽԱԼԴԱՐՈՎԻՆ,
 ՎԱԽԱՆԵ/ԼՈՑ 1787 55 ԱՄԱՑ ԵԻ ԿՆՈՋՆ ԿԱՏԱՐԻ/ՆԷԻ
 ՋԱՔԱՐՈՎՆԱԹԻ՝ 84 ԱՄԱՑ Ի 11 ՆՈՑ[ԵՄԲԵՐԻ] 1823/. ԸՄՏ
 ՊԱՏՈՒՐԻ ՍՈՐԻՆ ՈՐԴԵԳԻՐ ՅԱ/ՐՈՒԹԻՆ
 ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏՅԱՆ ՋՈՍԿԵՐՍ/ԱՌՆ ՀԱՆԵԱԼ Ի ՀԻՆ
 ՀԱՆԳՍՏԱՐԱՆԷ ԱՍՏ/Ի ՄԻԱՍԻՆ ԱՄՓՈՓԵԱՑ Ի ՅԻՇԱՆԱԿ
 ԿԵՆ/ԴԱՆԻ ԵՐԱԽՏԵԱՑ ՆՈՐԻՆ:

Լուսանկ. 95

ПОДЪ КАМНЕМЪ СИМЪ ПОГРЕБЕНО ТѢЛО ГРИГОРІА
ИВАНОВИЧА ХАЛДАРОВА РОЖДЕННАГО ВЪ НОВОИ ЖУЛЬФѢ,
ОТКУДА ПРИНЯЛЪ ОНЪ ПУТЬ ВЪ РАЗНЫЯ ЗЕМЛИ: ВЪ ОСТЬ ИНДІЮ
ВЪ АНГЛІЮ И НАКОНЕЦЪ ПЕРЕСЕЛИЛСЯ ВЪ РОССІЮ СЪ БЛАГИМЪ НА
МѢРЕНІЕМЪ ЗАВЕСТИ ТАМЪ АРМЯНСКОЕ КНИГОПЕЧАТАНІЕ
И ВЪ КОРОТКОЕ ВРЕМЯ ПРИВЕДЯ ТОКЪ СОВЕРШЕНСТВУ
НЕ МОГЪ ДАЛѢЕ ПОЛЪЗОВАТЬСЯ ПЛОДАМИ СВОИХЪ ТРУ
ДОВЪ ПОХИЩЕНЪ ПРЕЖДЕВРЕМЕННОЮ СМЕРТІЮ: 1787
ГОДА АВГУСТА 8 ДНЯ НА 55 ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНІЯ ОСТАВЯ НЕ
СКОНЧАЕМОЕ БОЛЕЗНОВАНІЕ СУПРУГѢ И КОІМЪ СІЕ
НАДГРОБІЕ ПОЛОЖЕНО

ПОДЪ КАМНЕМЪ СИМЪ ПОГРЕБЕНО ТѢЛО ГРИГОРІА/ ИВАНОВИЧА ХАЛДАРОВА,
РОЖДЕННАГО ВЪ НОВОИ ЖУЛЬФѢ/, ОТКУДА ПРИНЯЛЪ ОНЪ ПУТЬ ВЪ РАЗНЫЯ
ЗЕМЛИ: ВЪ ОСТЬ ИНДІЮ, ВЪ АНГЛІЮ И НАКОНЕЦЪ ПЕРЕСЕЛИЛСЯ ВЪ РОССІЮ СЪ
БЛАГИМЪ НАМѢРЕНІЕМЪ ЗАВЕСТИ ТАМЪ АРМЯНСКОЕ КНИГОПЕЧАТАНІЕ/ И ВЪ
КОРОТКОЕ ВРЕМЯ ПРИВЕДЯ ТОКЪ СОВЕРШЕНСТВУ/ НЕ МОГЪ ДАЛѢЕ
ПОЛЪЗОВАТЬСЯ ПЛОДАМИ СВОИХЪ ТРУ/ДОВЪ, ПОХИЩЕНЪ ПРЕЖДЕВРЕМЕННОЮ
СМЕРТІЮ 1787/ГОДА АВГУСТА 8 ДНЯ НА 55 ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНІЯ,/ ОСТАВЯ
НЕСКОНЧАЕМОЕ БОЛѢЗНОВАНІЕ СУПРУГЪ И КОІМЪ СІЕ НАДГРОБІЕ ПОЛОЖЕНО¹.

Ծանոթ. 1. Ուսումնասիրողներին հայանի է Գր. Խալդարյանի ծննդյան թվականը,
սակայն վիճաբերում նշված է. որ նա վախճանվել է 1787 թ. 55. ասրեկան հասակում:
Ուրմեն՝ նա ծնվել է 1732 թ.:

2. Արձանագրության ընդգրկում հիշառակված Հարություն Վաղարշապատցին 18-19-րդ
դդ. հայ ականավոր գործիչ Հարություն Արարաթյանն է. որ որպեսզի իր Խալդարյան-
ների ընտանիքին: Մանրամասն տես Жизнь Артемия Араратского, СПб, 1813. ч. 1,
Վաղարշապատցի Հարություն Արարաթյանի կյանքը, թարգմ. Պ(երճ) Պ(ոռյանի),
Թիֆլիս, 1892, Կ. Դանիելյան, Հարություն Արարաթյանի մեմուարները, ՀԽՍՀ ԳԱ
«Տեղեկագիր», N 3, նույնի՝ Հայ մեմուարային գրականության պատմությունից, Երևան,
1961, Կ. Ն. Գրիգորյան, Из истории русско-армянских литературных и культурных
отношений (X-начала XX вв.), Ереван, 1974, с. 137-139, Պ. Ա. Չորանյան, Նոր
նյութեր Հարություն Արարաթյանի կյանքի ու գործունեության մասին, ՊՀԲ, 1978, N1, էջ
81-94, նույնի՝ Վրացական ուղեգրությունները և նրանց անդեկությունները հայերի
մասին, Երևան, 1981, էջ 131-133: Լուսանկ 96

Նույն գերեզմանոցի եկեղեցու հարավային մուտքի աջ կողմի արաբերեն պատին կից առ
այսօր գոյություն ունի երկաթյա ձողերով շրջափակված անշուք մի ապականաբար, որի աակ
հանգչում է ուսուսհայ գաղութի հայ դպրության անխոնջ մշակներից մեկը՝ Մարիամ Մովսեսի
Սարաֆյանը:

Ով է այս հայուհին, որ գրականության մեջ հայանի է կենդանարա անունով:

1788 թ. Պեհերրուրվում՝ Գր. Խալդարյանի աղարանում լույս աեսավ մի գիրք, որ կոչվում
էր «Գիրք, որ կոչի ընտանի գիտութեան: Ունի սա մասնաւոր այրքենարան, մասնաւոր բառա-
րան ե. սկզբունք քաղաքական ուսմանց. արարեալ ե. թարգմանեալ ի ուսաց լեզուէ ի հայ

¹ Գր. Մ. Գրիգորյան, Հայ մշակույթի ականավոր գործիչները, „Հայագիտական հանդես“, I.(գիտական
հոդվածներ և հրապարակումներ), Երևան, 1998, էջ 71-75.

բարբառ, և ի Հայոց լեզուէ ի ռուսաց բարբառ. Կղեոպատրայ դստեր առ ի Քրիստոս Հանգու-
ցաւ Մովսէսի Սարաֆեան ի յօգուտ մարդկանց և ամենից, որք ունին գկարօաութիւն և գպի-
տոյս: Ծախիւք նոյնոյ Կղեոպատրայ հօր՝ Հանգուցեալ Մովսիսի»¹:

Այս ինքնուսուլց ձեռնարկը փաստորեն առաջին գասաղիւրքն էր ռուսահայ գաղթօջախ-
ների տարածքում և որպես այգպիսին գգալի դեբ կաաաբեց Հայոց լեզուն պահպանելու
գործում:

Գրքի լույս ընծայման կապակցությամբ «Սանկտ-Պետերբուրգսկի վեգոմոստի» թեբթը
նույն՝ 1788 թ. տպագբեց մի Հայտարարություն, որով ծանուցում էր, թե ելիգավետա
Սարաֆոփան (Մովսես Սարաֆյանի կինը և Մարիամ-Կլեոպատրայի մայրը) վաճառում է մի
գէղք. որի արծեքը առանց կաղմի 2 ոուբլի է, իսկ կաղմով՝ 2 ոուբլի 50 կոպեկ ²: Ռուսերեն այն
կոչվում էր "Ключ познания букваря и некоторых из нравозрения посредством коей
каждой из россиян желающих обучаться армянскому, так и из армян россиискому
языкам без всякого постороннего руководства самым легчайшим образом сам собою
может достигнуть своего намерения"³:

Գրքի Հրտարակությունն, ըսա երևուլթին, ծրագրված է եգել նախօրոք և բխել է
ժամանակի պահանջից: Այս գործում, անաարակույս, խոշոր գեր է ունեցել հեղինակի հայրը՝
Մովսես Սարաֆյանը, որը, ինչպես վերը ակնարկել ենք, Հովհաննես Լագարյանի, Գրիգոր Կամ-
պանյանի և այլոց ընկերակցությամբ դեռևս 1769 թ. եկատերինա Բ կայսրուհուն ներկայացրել
էր քաղաքական ծրագիր՝ րաղկացած ներածությունից և 14 հոգվածներից, Ռուսասանի
աջակցությամբ Հայաստանը ագաաագբելու և ինքնուրույն թագավորություն սանդծելու նպա-
տակով: Մովսես Սարաֆյանը ծնունդով Այրարատից էր, թուրք-պարսկական պաաերագմների
ժամանակ անդափոխվել էր Ասարախան և գբաղվում էր մեաաքսագործությամբ:

Մարիամ-Կլեոպատրայի մասին են պամում նրա աապանաքարի հյուսիսային և
հարավային կողմերին ագուցված սպիաակ մարմարե սալաքարերի 26-ական աող հայերեն և
ռուսերեն ռիթմիկ արձանագբությունները, որոնք բացահայաում են Կլեոպատրա վերանվան-
վելու հանգամանքների և գրքի ապագբության մասին:

247. ԱՅՍ Է ԾԻՐԻՄ ԱԶՆԻԻ ՄԱՐՄՆՈՅ

ՄԱՐԻԱՄԱՅ ԶՔՆԱՂ ՏԻԿՆՈՅ՝

ՍԻՐՈՂ ՈՒՍՄԱՆ ԵՒ ՀԱՆՃԱՐՈՅ

ԵՒ ԾԱՐԱԴՐԻՉ ՄԻ ԲԱՌ (°) ԳՐԲՈՅ:

ՍԱ ՍԻՐԵՑԱԻ Ի ԹԱԳՈՒՀԻՈՅ

ԵԿԱՏԱՐԻՆ ՄԵԾ ԿԱՅՍՐՈՒՀԻՈՅ,

ՅՐՐՄԷ ԷԱՌ ԱՆՈՒՆ ՊԱՏՈՒՈՅ

ԿԼԷՕՊԱՏՐ ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՈՅ:

ԴՈՒՍՏՐ ԷՐ ՍԱ ԱՌՆ ՄԵԾԱԶՆԻ

ԱՂԱ ՄՕՎՍԷՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

ԵՒ ԱՄՈՒՍԻՆ ՄԱՅՕՐ ՍԱՐԳՍԻ

ԼՕՌՈՒ ՄԵԼԻՔ ՔԱԶԱՏՈՀՄԻ,

ՈՐՈՅ ՀԱՍԵԱԼ ՕՐ ՎԱԽՃԱՆԻ՝

ԱՐՀԱՄԱՐՀԵԱՅ ԳՈՅՍ ԱՇԽԱՐՀԻ,

ԶՈՒԵԱՅ ՅԱՆԱՆՑՆ ՅԱԻՏԵՆԻ,

¹ Լեո, Հայոց պատմություն, Բ. 3, Երևան, 1946, էջ 1056:

² Հիմ ակտերի կեմտրոնակաւ արխիվ, ֆոնո 1253, գործ 19, թերթ 42-43:

³ Նույն տեղում, էջ 43:

ՈՒՐ ՀԱՄԱՅՆԻՑՍ Է ՀԱՅՐԵՆԻ.
 ԵԹՈՂ ՍՈՒԳ ՄԵԾ ԻՒՐ ԱՄՈՒՍՆՈՅ
 ԵՒ ՄՕՐ ԻՒՐՈՅՈՂՈՐՄԵԼԻՈՅ.
 ՆՈՐԱՔՈՂՔՈՋ ԱԶՆԻՒ ՈՐԴԻՈՅ
 ԵՒ ՔԵՌՆ ԻՒՐՈՅ ՍԻՐԵԼՈՒՀԻՈՅ.
 ԽՆԴՐԷ ԱՅԺՄ ՏԷՐ ԱՂԵՐՍԻԻ
 ՅԻՇԵԼ Ի ՏԷՐ ՄԻ ՀԱՅՐ ՄԵՐԻԻ,
 ԵՒ ՈՐՔ ՅԻՇԵՆՆ ՈՒՂԻՂ ՍՐՏԻԻ
 ՅԻՇԵԼԱՂԼ ԼԻՑԻՆ ՆՈՎԻՆ ԲԱՆԻԻ:
 ԾՆԵ ԱՂԼ ՅԱՄԻ 1765 ՄԱՐՏԻ 24 ԵՒ / ԱՄՈՒՍՆԱՅԵԱՂԼ 1789 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
 ԵՒ ՓՂՈՒԵԱՂԼ / Ի ՔՍ 1806 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 2, Ի Ա. Պ ՂԵՏԵՐ ԲՈՒՐԳ:

Հրատ Գր. Գրիգորյան, 48-49:

248. Հյուսիսային կողմի նույնառիպ սալաքարերին՝

ДРУГЪ СЕДЦА МОЕГО, ДРУГЪ НЕЖНЫЙ И ЛЮБЕЗНЫЙ,
 НЕ ВНЯТЕНЪ ТЕБЕ СТОНЪ, ПЛАЧЪ МОЙ БЕСПОЛЕЗНЫЙ.
 НЕ ВШИМЫЙ ВЗОРЪ ПОМЕРКЪ ИЗ ЗА ВЕСЬ СОНМЪ ДОБРОТЬ
 И СЕДЦЕ ЧИСТОЕ УБЕЖИЩЕ СИРОТЬ.
 ТЕБЯ УЖЪ БОЛЕЕ МОИ ДРУГЪ НЕ УКРАШАЕТЪ
 УЖАСНО ХЛАДНА СМЕРТЬ ВСЕ ВЪ ПРАХЪ ЗДЕСЬ ПРЕВРАЩАЕТ,
 НО ДУХЪ ТВОИ ЖИВЕТ ТАМЪ ВСЕЛЕНІЯХ НЕБЕСЪ,
 ОНЪ ВИДИТЪ ИСКРЕННОСТЬ ВОЗДЫХАНІЯ И СЛЕЗЪ,
 КОТОРЫМИ ВЪ СЕИ ЧАСЪ Я ПРАХЪ ТВОИ ОРОШАЮ,
 СВЕРШАЯ ТРИЗНУ ЗДЕСЬ К НЕМУ МЫСЛЬ ВОЗВЫШАЮ
 ... А СЛЕЗЫ МАТЕРИ И СЕСТРЫ ВЪ НИХЪ ОТРАДА
 ТЕПЕРЬ ИХЪ СДАНА...
 НЕ СТАВ СОПУТНИКОМЪ НЕВИДИМЫХЪ СУЩЕСТВЪ.

Նարունահոլթյունը միջին սալաքարին՝

ВЗОВИ КО ГОСПОДУ ДА ДАСТЬ ИМЪ СТОЛЬКО СРЕДСТВЪ,
 ЧТОЕБЫ ЛЮТЫИ СКОРЕИ ИХЪ И МУКИ ОЕЛЕГЧАЛИСЬ,
 СТЕРЛИСЬ СЛЕЗЫ, ИХЪ ТЕРЗАНІЯ СМЯГЧАЛИСЬ.
 МОЛИ, БЕЗЦЕННЫЙ ДРУГЪ, ЗИЖДАТЕЛЯ МИРОВЪ,
 ДА ЕУДЕТЬ ИМЪ ЗАЩИТА И ПОКРОВЪ.
 МОЯ ЖЪ ПЕЧАЛЬ И СТОНЪ ТОГДА ЛИЖЬ ПРЕКРАТЯТСЯ,
 КОГДА С ТВОИМЪ МОИ ПРАХЪ НАВЕКЪ СЪЕДИНЯТСЯ,
 ПУСТЬ ВЪ ЖЕРТВУ ГОРЕСТЯМЪ ОДИНЪ ДОСТАНУСЬ Я.
 СВЕРШИЛОСЬ СО МНОИ ВСЕІ ПРЕСЕКЛАСЬ ЖИЗНЬ ТВОЯ.
 ОДНА ОТРАДА МНЕ ПИТАЛЪ ВЪООЕРАЖЕНЬЕ
 СІЕ СЛАДШАЙШЕЕ С ТОВОИ СОЕДИНЕНЬЕ,
 МОИ ПРАХЪ ВМЕСТИТЬ СЪ ТВОИМЪ ПЕЧАЛЬНЫЙ И СЕИ ЧЕРТОГЪ,
 МЫ КУПНО УЗРИМЪ ТО КАК СВЯТЬ И СИЛЕНЪ ВОГЪ.

249. Երրորդ (վերջին) սալաքարին՝ 5 տող.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОГРЕВЕНО ТЕЛО СУПРУГИ
 СЛУЖАЩЕГО ВЪ ШТАТЕ КОММИСАРИАТСКАГО КОММИСІОНЕРА 8-ГО КЛАССА
 СЕРГЕЯ ИСАЕВИЧА ЛОРИСЪ-МЕЛИКОВА МАՐԻՈՒՄՈՍԵՅԵՎԻ ԴՈՇԵՐԻ,
 УРОЖДЕННОЙ САРАФОВОЙ, КОТОРАЯ ВЗЯТА ВЫЛА ВЪ 1774 ГОДУ КЪ
 ВЫСОЧАЙШЕМУ ДВОРУ ВЛАЖЕННОЙ И ВЕЧНО ДОСТОЙНОЙ ПАМЯТИ

ГОСУДАРИНЕЮ ИМПЕРАТРИЦЕЮ ЕКАТЕРИНОЮ АЛЕКСЕЕВНОЮ И ПО КРАСОТЕ ЕЯ ЛИЦА НАЗВАНА КЛЕОПАТРЕЮ. РОДИЛАСЬ В 1765 ГОДА МАРТА 24-ГО ДНЯ, СУПРУЖЕСТВО ВСТУПИЛА 1789 ГОДА АВГУСТА 2-ГО ДНЯ, ЕЕ ЖИТИЕ БЫЛО 41 ГОДЪ И ЧЕТЫРЕ МАСЯЦА...

Մանոթ. Ա. Յա. Կակովկինի "Памятники художественного серебра из армянской церкви св. Екатерины в Петербурге" հոդվածում (ՊԲՀ, 1981, Հ. 2, էջ 213-222) Սարաֆյան ազգանունը ընադրի սխալ վերծանության հեռանկարով դարձել է Սարքովեան (տես էջ 217): Այդ սարքովի «Սարքովեան»-ը ասելու հենք մեկ այլ արձանագրության վերծանության մեջ: 1806 թ. սեպտեմբերի 10-ին, Կլեոպատրայի մահվանից ավելի քան մեկ ամիս անց, Սարգիս (Սերգեյ) Եսայու Լոռու Մելիքյանը ս. Եկատերինա եկեղեցուն նվիրում է ոսկեզօծ մի խաչ «Յազազս հանգուցեալ գուգակցոյն... Մարիամին, որ է դուստր հանգուցեալ Մովսէս Սարքովեանի (իմա՝ Սարաֆեանի)» (նույն անգում, էջ 219):

Կարելի էր լոռեթյան մասնել սխալ վերծանության այս փաստը, եթե խոսքը չվերաբերեր 18-րդ դարի ականավոր գործիչ Մովսես Սարաֆյանին և նրա պանծալի դուստր Մարիամ-Կլեոպատրային:

Հրատ. Գր. Գրիգորյան, 48-49

Նույն Սմոլենսկյան գերեզմանոցում են թաղված մի շարք հայ զինվորականներ, որոնց հուշակոթողների գագաթի մասը անգում չէ, կամ անգագիտված է Ալ. Նևսկու մայրավանքի ցուցասրահ: Դրանցից են.

250. Տապալաուֆար սպիտակ մարմարից, գեղաքանդակ նախշերով և ուղղաթիվ խաչով:

Նախկին տեղն անհայտ. այժմ գտնվում է ս. Հարություն եկեղեցու բակում:

Հորիզոնական խաչքարի միջև՝ հայերեն և ռուսերեն 5-ական տող.

ԳԵՆԵՐԱԼ-ՄԱՅԻՕՐ/ԻՇԽԱՆ ՍԻՄԵՕՆ ԴԱԻԻԹԵԱՆ/ԱԲԱՄԵԼԻԻ-ԼԱՋԱՐԵԱՆՑ./ ԾՆԱԻ Ի 15
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1815 ԱՄԻ./ ՎԱԽՃԱՆԵՑԱԻ Ի 25 ԱՊՐԻԼԻ 1888 ԱՄԻ:

Ապա՝ ռուսերեն.

ГЕНЕРАЛЪ-МАЙОРЪ/КНЯЗЬ СЕМЕНЪ ДАВЫДОВИЧЪ/АБАМЕЛИКЪ-ЛАЗАРЕВЪ./ РОД.
15 ОКТЯБРЯ 1815 Г./СКОНЧ. 25 АПРЕЛЯ 1888 Г.

Հրատ. Գր. Գրիգորյան, 50

Մանոթ. Գեներալ Ս. Դ. Արամելիքը եղել է բանաստեղծ Մ. Յու. Լերմոնովի մանկության ընկերն ու մտերիմ բարեկամը: Կարճահասակ լինելու պատճառով հասակակիցները նրան կոչել են "мальчик-спальчик"¹: Զինվորական ծառայության մեջ է եղել մինչև 1859 թ., որից հետո զրադվել է գեղանկարչությամբ²: Լազարյան ճեմարանի գասախոս Խ. Քուչուկ-Հովհաննիսյանին նա հանձնարարել էր կազմել Լազարյանների օրագրությունները՝ 115 հաաորով: Գեներալ-մայոր, իշխան Ս. Դ. Արամելիքի գեղանի քույրը՝ Աննան, կանացի հմայքով ու խելամառությամբ դարձել էր մի շարք ռուս ականավոր բանաստեղծների՝ Մ. Յու. Լերմոնովի, Պ. Ս. Վլադիմսկու, Ի. Ի. Կոզլովի և հաակապես Ա. Ս. Պուշկինի պաշամունքի առարկան³:

Աննա Արամելիքը աիրապեաում էր հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմա-

¹ А. П. Базиянц, Кто знает эти стихи, "Литературная Армения", 1977, N 9, с. 110.

² Նույն տեղում:

³ Նույն տեղում, էջ 109:

ներեն և հունարեն լեզուներին: 1835 թ. նա ամուսնացավ ընտանեկան Եվգենի Բարատինսկու
եղբայր Վնդապետ Ի. Ա. Բարատինսկու հետ:

251. Տապանաքար սպիտակ մարմարից, նախորդի կերտվածքով (երկ. 1մ 95սմ, լայն. 1մ),
նախթևերի տակ՝ 6 տող.

ԱՅՐԻ ԳԵՆԵՐԱԼ-ՄԱՅԻՐԻ / ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ / ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ / ԱՐԱՄԵԼԻԹ-
ԼԱՋԱՐԵԱՆՑ. / ԾՆԱԻ Ի 27 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1832 ԱՄԻ, / ՎԱՂՃԱՆԵՑԱԻ յ 8 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1904 ԱՄԻ:

Հայերենի կողքին՝ նույնպես 6 տող ռուսերեն.

ВДОВА ГЕНЕРАЛЪ-МАІОРА/ КНЯГИНЯ/ ЕЛИЗАВЕТА ХРИСТОФОРОВНА/ АВAMEЛИКЪ-
ЛАЗАРЕВА./ РОД. 27 ЯНВАРЯ 1832Г./ СКОНЧ. 8 НОЯБРЯ 1904 Г.

Հրատ. Գր. Գրիգորյան, 50

252. Տապանաքար (երկ. 1մ 82 սմ, լայն. 85 սմ), սպիտակ մարմարից, ընտանեկան և
երկրաչափական զարդերով: Թևավոր խաչի աջ և ձախ կողմերին՝ հրեշտակներ, ներքևում՝
Հազարյանների տոհմանշանն է. արծվի կոտրված աջ թև, երախարաց առյուծ՝ նստած: Առորին
մասում քանդակված են ռուսական կայսրության ռազմաթիվ շքանշաններ: Նախթևերի աջ և
ձախ կողմերին՝ 8-ական տող հայերեն և ռուսերեն.

«ԶԱՐԻՈՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՊԱՏԵ/ՐԱԶՄԵՑԱՅ,
ԶԸՆԹԱՑՆ ԿԱ/ՏԱՐԵՑԻ, ԶՀԱՒԱՏՆ ՊԱՀԵՑԻ»

Բ. ՏԻՄ. Գ, 7.

Ապա՝

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ/ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ՆԵՐՔԻՆ/ԽՈՐ/ՀՐԴԱԿԱՆԻ ԽԱՉԱՏՐՈՑ
ՅՈՎԱ/ԿԻՄԵԱՆ ԼԱՋԱՐԵԱՆՑ, ԾՆԵԼՈՑ/Ի ՄՈՍԿՎԱ Ի 1789 ԱՄԻ ԵՒ ՎԱԽՃԱ/ՆԵԼՈՑ յ 9
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1871 ԱՄԻ:

Այնուհետև՝ ռուսերեն.

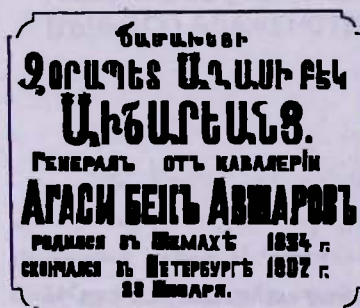
ПОДВИГОМЪ ДОБРЫМЪ ПОДВИЗАЕЯ/СОТЕЧЕНІЕ СКОНЧАЛЪ/ВЕРУ СОБЛЮДАЛЪ
АП. ТІМ. ПОС. КЪ ГЛ. Д, СТР. 3

ЗДѢСЬ ПОГРЕЕЕНО ТѢЛО/ДѢЙСТВИТЕЛЬНОГО ТАЙНАГО СОВѢТНИКА/
ХРИСТОФОРА ЕКИМОВИЧА ЛАЗАРЕВА, РОДИВШЕГОСЯ ВЪ МОСКВѢ ВЪ 1787
ГОДУ/УМЕРШАГО 9-ГО ДЕКАБРЯ 1871 ГОДА.

Հրատ. Գր. Գրիգորյան, 51

Լուսանկ. 97

253. Կոթող, սև զրանիտից, զեղաքանդակ նախշերով: Արևելյան և հարավային կողերին՝
11 տող.

СЕЙ ПАМЯТНИКЪ ПОСТАВЛЕНЪ
ОТЪ СЕСТЕРЪ ГЕНЕРАЛА
ВОСКИ КАРОГЛАНОВОЙ и
АМАСПЮРЪ НИКИТОВОЙ.

ՇԱՄԱԽԵՑԻ/ԶՕՐԱՊԵՏ ԱՂԱՍԻ ԲԷԿ ԱԻՇԱՐԵԱՆՑ:

ГЕНЕРАЛЪ ОТЪ КАВАЛЕРІИ АГАСИ ВЕКЪ/ АВШАРОВЪ, РОДИЛСЯ ВЪ ШЕМАХЪ 1834
Г./ СКОНЧАЛСЯ ВЪ ПЕТЕРБУРГЪ 1907 Г./29 ЯНВАРЯ./СЕЙ ПАМЯТНИКЪ
ПОСТАВЛЕНЪ/ОТЪ СЕСТЕРЪ ГЕНЕРАЛА/ ВОСКИ КАРОГЛАНОВОЙ И АМАСПЮРЪ
НИКИТОВОЙ.

Հրատ. Գր. Գրիգորյան. 53

Լուսանկ. 98 ա-ը

254. Կոթող, գորշավուն գրանիտից: Արևելյան կողին՝ կցազրով 6 տող.

ԱՅՍ Է ՇԻՐԻՄ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊՕԴՊՈԼԿՈՎՆԻԿ/ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ՆՇԱՆԱՑ ԱՍՊԵՏԻ/ ԱԻԵՏԻՍ
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ՍԵՐԵԲՐՈՎԻ. ԾՆԵԼՈՅ/Ի 6 ԱՊՐԻԼԻ 1769 ԵՒ ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՅ/Ի 6 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1830
ԱՄԻ Ի ՀԱՍԱԿԻ/ԻՐՐ 61 ԱՄԱՑ:

Արևմտյան կողին՝ ուսուցիչ 5 տող.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ ПОДПОЛКОВНИКА, РАЗНЫХЪ ОРДЕНОВЪ
КАВАЛЕРА АВЕРІАНА ГРИГОРЬЕВИЧА/ СЕРЕБРОВА,/ РОДИВШАГОСЯ ВЪ 1769 ГОДУ
АПРЕЛЯ 6 ДНЯ, УМЕРШАГО 6 АВГУСТА/ 1830 ГОДА. ЖИТІЯ ЕГО БЫЛО 61 ГОДЪ.

Ծանոթ. Ավ. Գ. Աբերրովը (ուսական աղբյուրներում՝ Սերբերով-Ջուլֆինսկի) եղել է
գեներալ-պորուչիկ Վ. Ա. Զուբովի թարգմանիչը: Նա հանգամանորեն ուսումնասիրել է,
մասնավորապես, Հյուսիսային Կովկասում ապրող ազգերի ու ազգությունների սոցիալ-
քաղաքական պատմությունը: Նրա աշխատություններից առանձնապես կարևոր արժեք է
ներկայացնում "Краткое историческое описание северной и южной части
дагестанской Персии, примерно о числе дворов, о религии, о свойстве, обычаях и
промыслах, жителей обитающих в провинциях Дербентской, Кубинской, Салианской,
Вакинской, Шемахинской, Шекинской и под чьим владением", ученоно майором
Серебровым, ч. I, II, ("История, география и этнография Дагестана XVIII-XIX вв."), М.
1858, с. 173-195.

Կովկասյան ժողովուրդների վերաբերյալ Ավ. Աբերրովի աշխատանքները այսօր ունեն
սկզբնաղբյուրային արժեք և օգտագործվում են հաակապես Դաղստանի պատմությամբ,
ազգազրությամբ և աշխարհագրությամբ զրազվող մասնագետների կողմից¹: Ամփոփելով,
նշենք նաև, որ 1795-1797 թթ. նրա մոտ է ծառայել հայազգի նշանավոր գործիչ Հարություն
Արարապյանը²:

Հրատ. Գր. Գրիգորյան, 53

¹ См "История, география и этнография Дагестана XVIII-XIX вв." Архивные материалы под ред. М. О.
Косвена и Х. М. Хашаева, М., 1958, с. 138, 155, 172, 195-196; А. В. Фадеев, Россия и Кавказ в первой
третьей XIX в., М. 1960, с. 53. О. П. Маркова, Россия, Закавказье и международные отношения в XVIII в.,
М. 1966, с. 79-80.

² Жизнь Артемия Араратского, Л., 1980, с. 218.

255. Տապալմամբար, կարմիր դրանիտից, դանվում է ա. Հարուժյուն եկեղեցու հյուսիս-արեւելյան կողմում: Վրան՝ 15 տող հայերեն և 3 տող ռուսերեն.

ԵՍԵԼԱՄԱՆԻՔԻ ԻՎԱՆԵՍԱՆՍԻ
 ԵՐԹԵՐԹՈՐԵՐ ԸՆՏՓՆԱԿՆԱՆՍԻ
 ՊԱՆԿՈՍԵԼՈՒՍԱՅԱՐՅԵԼԻՐԻՆԻ
 ԹԻՒՆԱՅԱՐԵՐԻ ՎԱՐԻՐԻՎԳԵՅԵԼ
 ՌԹՈՐՆԱՐԵՐ ԱՅՍԿԵՆՁԻՆԻ
 ՄԴԻՆԱՅԱՐԵՐԻ ՎԱՐԻՐԻՎԳԵՅԵԼ
 ՈՎԵՐԵՐԻՐՈՐԻՐԻՎԳԵՅԵԼ

ՊԱՆԿՈՍԵԼՈՒՍԱՅԱՐՅԵԼԻՐԻՆԻ
 ՈՐԵՎԻՆԻՎԵԼՈՒՍԱՅԱՐՅԵԼԻՐԻՆԻ
 ԵՎԵԼԵՎԻՐԻՎԳԵՅԵԼ
 ՏԻՎԱՅԵԼՈՒՍԱՅԱՐՅԵԼԻՐԻՆԻ
 ԸՆԴՈՒՆԱՐԵՐԻՎԳԵՅԵԼ
 ԸՆԴՈՒՆԱՐԵՐԻՎԳԵՅԵԼ
 ՏԱՎԵՐԻՐՈՐԻՐԻՎԳԵՅԵԼ

ኮ ህ፡ግ፡ቱ፡

ԵՂԵԱԼ ՄԱՐԻՆԻՔՆ Ի ՆԵՐՀՈՂՈՅ ՏԱՊԱՆԻ
ԵԾԹՆ ԹՈՌԱՄՔԲ ԸՍՏ ՓՐԿԶԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԻ.
ՊԱՆԴԻՏԵԼՈՎ ՍԱ ՅԱԾԽԱՐՀԷՆ ԻՐԻ ՆԱԽԻ
ԹԻԻՆ ՀԱԶԱՐ ԵԾԹՆ ՀԱՐԻԻՐ ԿՑԵՑԵԱԼ,
ՈՒԹՍՈՒՆ ԱՄՕՔ ԱՅՍ ԿԵՆՑԱՂՈՅ...
ԱՐԴ ՀԱՄԱՅՆԻՑՍ ԱՅՍ Է ՏՈՒՆԸ ՄԵՐ ՆԱԽԻ,
ՈՎ ԵՂՔԱՐՔ ԻՄ, ՈՐՔ ՀԱՆԴԻՊԻՔ ՍՈՑՆ ԾԻՐՄԻ.
ՊԱՊՆ ՍԱՀԱԿ ԼՕՌՈՒ ՄԷԼԻՔ ՔԱԶԱԶՆԻ,
ՈՐՔ ԿԱՆ ԶՈՒԵԱԼ ՅԱՆԱՆՑ ԿԵՆԱՑՆ ՀԱՅՐԵՆԻ.
ԵԿՆ ԵԻ ԵԿԱՑ Ի ՆԱՀԱՆԳԻՍ ՍԱՀՄԱՆԻ
ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՄԱՅՈՐ ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՅՍ ԿԵՆԻ
ԸՆԴ ԻՆՆՍՆԻ ՄԱՐՏԻ ԸՆՆԻՆ ՎՃՈՒՑԵԱԼ,
ՔԱՐԻ ԱՆՈՒԱՄՔ ԱՍՏԷՆ ԱՌ ՏԷՐ ՓՈԽԵՑԵԱԼ.
ԱՐԱՍՑԷ ՏԷՐ ՎԵՐԻՆ ԿԵՆԱՑՆ ԱՐԺԱՆԻ
ՏԱԶԻՔ ՍԱՑԱ ՄԷԿ ՀԱՅՐ ՄԵՐԻԻ ՈՂՈՐՄԻ:

ተህግደ

256. Ապա ռուսերեն՝ 5 տող.

Поць силъ каменъ побѣдени тѣла раба
божїихъ зворѣшши Ісаїа Лопис-Меликова
съ охотою вкупати, которые взирающихъ
надробице пласять творца шего и зѣлани молитъ
оплошени и даровани шихъ вѣчнаго спасенства.

ПРОСЯТЬ ТВОРЦА НЕБА И ЗЕМЛИ МОЛИТВ/ ОПОШЕНІИ И ДАРОВАНІИ ИМЪ
ВЪЧНАГО ВЛАЖЕНСТВА.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ
ПОГРЕЕНЫ ТѢЛА РАБЪ/
БОЖІИХЪ ДВОРЯНИНА ИСАІА
ЛОРИСЪ-МЕЛИКОВА, СЪ ОСМЬЮ
ВНУЧАТЫ, КОТОРЫЯ
ВЗИРАЮЩИХЪ/НАДГРОБІЕ

Հրատ. ԳՊ. Գրիգորյան, 54-55

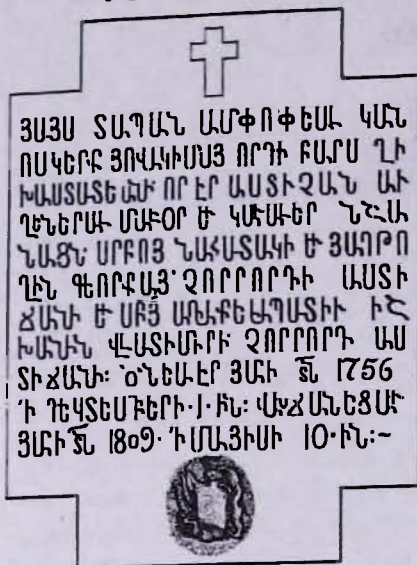
ԼՈՒՍԱՆԿ. 99

257. Կոթող, սև դրանխաից, քառակող, դրված է կարմիր դրանխաե պատվանդանի վրա: Հյուսիսային կողին նախկինում աղուցված է եղել դիմաքանդակ, որը մեր առաջին այցի ժամանակ (1979 թ.) տեղում էէր: Արեելյան և արևմայան կողերին ամրացված են սպիտակ մարմարե սալաքարեր, որոնց վրա փորագրված են հայերեն և ռուսերեն մակագրություններ¹:

¹ Մեր այցելության օրը ռուսերեն արձանագրությամբ սալաքարը նորոգման նպատակով տեղափանված էր և

Ճակատային մասում՝ շրջանակի մեջ վերցված ուղղաթև խաչ է, որի աակ՝ նույնաաիակ շրջանակում-թափափող ոլուկ, ձախ մասում՝ խոնարհված ղրոշներ և թմբուկներ. աջում՝ կանգնած առուծ, որի առաջին թաթերը դրված են թագակիր մարդու ուսերին:

Հայերեն վիմագիրը 11 տող է.

ՅԱՅԱ ՏԱՊԱՆ ԱՄՓՈՓԵԱԿ ԿԱՆ
ՈՍԿԵՐԲ ՅՈՎԱԿԻՄՅՈՅ ՈՐԴԻ ԲԱՐՍ ՂԻ
ԽԱՍԱՏԵԱՄ ՈՐ ԷՐ ԱՍՏԻՉԱՆ ԱԻ
ՂԵՆԵՐԱՄ ԵՄԲՈՐ Ե ԿԱՄԵՐ ՆԷԱ
ՆԱՅՆ ՍՐԲՈՅ ՆԱՄԱՏԱԿԻ Ե ՅԱՂՐՈ
ՂԵՆ ՊԵՐԲԱՅ՝ ՉՈՐՐՈՐԴԻ ԱՍՏԻ
ՃԱՄԵ Ե ՍԲՅ ԱՌԵՔԵԱՂԱՏԻ ԻՇ
ԽԱՄԽ ՎԵՍԻՄԻՐԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՍ
ՏԻՃԱՆԻ: ՕՆԵԱԷՐ ՅԱՆ ՏՆ 1756
Ի ԴԵՎՏԵՄԲԵՐԻ ԴԻՆ: ՎԱՃԱՆԵՑԱՄ
ՅԱՆ ՏՆ 1809 Ի ՄԱՅԻՍԻ 10 ԻՆ:~

ՅԱՅԱ ՏԱՊԱՆ ԱՄՓՈՓԵԱԿ ԿԱՆ /ՄԱՐՄԻՆ ԵՒ ՈՍԿԵՐԲ
ՅՈՎԱԿԻՄԱՅ ՈՐԴԻՈՅ ԲԱՐՍՂԻ/ԽԱՍԱՏԵԱՆԻ, ՈՐ ԷՐ
ԱՍՏԻՉԱՆԱԻ/ՂԵՆԵՐԱԼ ՄԱԽՈՐ ԵՒ ԿԱԽԱԼԵՐ
ՆԵԱ/ՆԱՅՆ ՍՐԲՈՅ ՆԱՄԱՏԱԿԻ [Ե]Ի ՅԱՂԹՈ/ՂԻՆ
ԳԵՈՐԲԱՅ ՉՈՐՐՈՐԴԻ/ԽԱՍՏԻ/ՃԱՆԻ ԵՒ Ս[Բ]ԻՐ[Բ]ՈՅ
ԱՌԱՔԵԼԱՊԱՏԻ ԻՇ/ԽԱՆԻՆ ՎԼԱՏԻՄԻՐԻ ՉՈՐՐՈՐԴ
ԱՍ/ՏԻՃԱՆԻ. ԾՆԵԱԼ ԷՐ ՅԱՄԻ ՏՆ 1756/Ի
ԴԵՎՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՆ. ՎԱՄԱՆԵՑԱԽ/ՅԱՄԻ ՏՆ 1809 Ի
ՄԱՅԻՍԻ 10-ԻՆ:

Ծանոթ. Գեներալ Հովակիմ (ռուսական աղբյուր-
ներում՝ АКИМ, ЕКИМ¹) Բարսեղի Խասաաայանը եղել
է Ալ. Սուվորովի մերձավորագույն ղինակիցներից
մեկը: Ծնվել է 1756 թ. Ասարախանում մետաքսի
նշանավոր արգյունարերող Ե. վաճառական Սափա-
րի որդի Բարսեղի (Վասիլի) ընաանիքում, որը հե-
աագայում աեղափոխվում է Մոսկվա: 1796 թ., 40
աարեկան հասակում, արժանանում է գեներալ-

մայորի ասանի: Հովակիմի եղբայրը՝ Բոգդանը Ասարախանի նավահանգստի
մաքսաաան կառավարիչն էր Ե. Հովհ. Հագարյանի ու Հովսեփ Արղությանի միջոցով
մտերմիկ հարարերություններ էր հասաաեւ Սլ. Սուվորովի հեա:

1780 թ. մայիսի 17-ի հրամանով Հ. Խասաաայանը Սլ. Սուվորովի գլխավոր շաարում
նշանակվում է համհարդ: 1787-1791 թթ. ռուս-թուրքական պաաերաղմների ընթացքում նա
մասնակցում է Կինբուռնի, Ֆոկչանի, Ռիմնիկի ճակաամարերին, Իղմայիլ ըերգաքաղաքի
գրավմանը: Նրա հրամանաարությամր գործող գորքերը փախուսաի մասնեցին թուրքերի
5000-անոց ըանակը³:

Հ. Խասաաայանի ջանքերի շնորհիվ 4000 հայեր աեղափոխվեցին Ռուսական
կայսրության սահմանները: Այս կապակցությամր Հովսեփ Արղությանը գրում է. «Թէպետ
եկիմ Վասիլիչ Խասաաաովն ըստ ագգասիրութեան արարեալ է օգնութիւն մեծ, որ
ապրեցուցեալ է ի սրոյ, սակայն ինչք նոցա ի յափշտակութեան է գնացեալ»⁴:

1793 թ. հայագգի ղորապեաը ղիվանաղիաական աշխաաանքի է նշանակվում Կ. Պոլսի

գտնվում էր վերականգնող քանդակագործ Վ. Վ. Ստրոգիի արվեստանոցում: Հայերեն քնագրի
լուսանկարում բացակայում են ԵՒ ՈՍԿԵՐԲ բառերը (1-ին տողի վերջում), որոնց եղծված, քայց նշմարելի
տառաճեղքերը կան մեր սուսած սալաքարի վրա, ուստի վերականգնում ենք վերծանության մեջ:

1 Մ. Գ. Ներսիսյան, Ա. Սուվորովի հայ բարեկամներն ու գինակիցները, ՊՐՀ, N 4, էջ 51:

2 Տես Աշ. Ստեփանյան, Հագարյանների մասնակցությունը ռուսական մետաքսագործության գարգացմանը,
«Լրարեր հասարակական գիտությունների», 1985, N11, էջ 45: Տես նաև Ж. Анаян, В. Хачатурян,
Армянские общины России, с. 26.

3 М. Г. Нерсисян, Из истории русско-армянских отношений, ч. 1, Ереван, 1956, с. 102-103.

4 Մատենադարան, ձեռ. 2949, թ. 285: Տես նաև՝ Ս. Գ. Ղուկասյան, Հովսեփ Արղությանի օրագրությունն ու
նամակներն որպես 1787-1791 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմի տարիներին Բեսարաբիայի հայ
քնակչության Ռուսաստան տեղահանման պատմության աղբյուր, «Բանրեր Հայաստանի արխիվների»,
1984, N3, էջ 136-142:

ռուսական զեսպանտուանը: 1796 թ. գեներալ-մայոր Հ. Խասաատյանը ընդունվում է հեծյալ գնդի հրամանատարությունը¹:

Հ. Խասաատյանի մասին ըզղմաթիվ հիշատակություններ կան Սլ. Սուվորովի նամակներում ու թղթերում²: Նրա քաջագործությունները հատուկ նշվել են բարձրագույն պարգևներով³:

Հայադգի զորապետն ամուսնացած էր րանսսահդծ Մ. Յու. Լերմոնսովի տատիկի՝ Ելիզավիսա Ալեքսեվնա Սրսենևայի (ծնյալ Սաուրիպինա) քույր Եկատերինայի հետ⁴: Վաղամեռիկ րանսսահդծը հաճախ էր լինում Պյատիգորսկի Խասաատյանների ընակարանում⁵:

Սանկա-Պետերբուրգում եղած ժամանակ մեղ հայանեցին, որ քաղխորհրդի գործկոմի որոշմամբ Մչակույթի գլխավոր վարչությունը վերականգնելու է Հ. Խասաատյանի գամրանակոթողը:

Լուսանկ. 100, միայն հայերենը

258. Տասրանաքար սպիսակ մարմարից, պարզ կերավածքով, փոքրածավալ, նախկին աեղն անհայա: Մեր ուսումնասիրությունն ժամանակ գտնվում էր Ս. Հարություն եկեղեցու աեղաշարժված աապանակույաի մեջ, երեսնիվայր վիճակում: Շրջելուց հետո ընթերցվեց 5-ական աող հայերեն ե. ուսերեն.

ԱՍՏ ԹԱՂԵԱԼ Է ՄԱՐԻՄԻՆ / ԵՓՐԵՄԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ / ԱԼԹԵՆԵԱՆՑ, / ՎԱՂՃԱՆԵԼՈՅ / Ի 19 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1879 ԱՄԻ:

Ապա՝ ուսերեն.

259. ЗДѢСЬ/ПОГРЕБЕНО ТѢЛО/АРХИМАНДРИТА ЕФРЕМА/ СУВАРОВА,/ СКОНЧАВШАГОСЯ 19 ФЕВРАЛЯ, 1879 Г.

Լուսանկ. 101

260. Ս. Հարություն եկեղեցու ներսում, հարավային մուտքի ձախ պատի սալաքարին՝ ԹՈՅԼ ՏՈՒՔ ՄԱՆԿՏԻՈՅԻ ԳԱԼ ԱՌԻՍ, ԵՒ ՄԻ ԱՐԳԵԼՈՒՔ ԸԶԴՈՍԱ / ԶԻ ԱՅԴՊԻՍԵԱՑԻ Է ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ.

ՄԲ ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԳԼ ԺԸ (18) ԺԶ(16)

Նույնը ուսերեն՝

ОСТАВИТЕ ДѢТЕИ ПРИХОДИТЕ КО МНѢ, И НЕ ЕРАНИТЕ ИМѢ: ТАКОВЫХЪ ВО ЕСТЬ ЦАРСТВІЕ ВОЖІЕ.

СВ. ЛУКИ ГЛ. "ЙЛ (XVIII) СТ. —SI (16).

Ապա՝

- 1 А. Н. Хачатрян, Армянское войско в XVIII веке, Ереван, 1968: Տես նաև՝ Հայկական Սովետական Հանրագիտարան, հ. 6, Երևան, 1979, էջ 33:
- 2 А. В. Суворов, Письма, издание подготовил В. С. Лопатин, М., "Наука", 1987, с. 131, 177, 178, 191, 227-229, 251, 520, 561, 592, 627, 645. Ալ. Սուվորովի ջերմ վերաբերմունքը հայերի նկատմամբ բացատրվում է նաև այն իրողությամբ, որ նրա մայրը՝ Եվդոկիա (Ավդոտյա) Մանուկովան հայուհի էր, ծնված գինվորականի ընտանիքում (տես А. Суворов, Письма, с. 466, 503):
- 3 М. Г. Нерсисян, Из истории русско-армянских отношений, ч. 1, с. 51. Հմտ. Собрание актов, относящихся к образованию историн армянского народа, ч. III, М., 1838, с. 302. А. В. Суворов, Походы и сражения в письмах и записках, сост. О. Л. Сарин, Воениздат, 1990, с. 250-251, 227, 324.
- 4 А. П. Вазиянц, Кто знает эти стихи, "Литературная Армения, 1977, N 8, с. 108-110.
- 5 И. Андроников, Кто знает эти стихи, газ. "Известия", 1964, 12 сентября, N 219.

261 .../Ի ներքո ՏԱՊԱՆԻՍ/ՀԱՆԳՁԻ ԵՕԹՆԱՄԵԱՅ ՈՐԴԻՆ ԳՐԱԻԱԿԱՆԸ/...ԱՂԲԻՐՆ
ՄԽԻԹԱՐՈՒԹ/ԵԱՆԸ/ ԵՒ ՅՈՒՍՈՅ ՏՐՏՄԱ... ԽԱԶԱՏՐՈՅ ԵՒ ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՅ ԼԱԶԱՐԵԱՆՑ.

262. Հայերեն արձանագրության աջ կողմում ուղևորին մանրաառով՝
ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОКОИТСЯ СЕМИЛЕТНИЙ СЫНЪ ЛЮБВИ / ДУША ЖИЗНИ
ИСТОЧНИКЪ УТѢШЕНИЙ СКОРЕІЮ УДРУЧЕННЫХЪ РОДИТЕЛЕИ ХРИСТОФОРА И
ЕКАТЕРИНЫ ЛАЗАРЕВЫХЪ.

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԲԱԿ

263. Կոթող, սև գրանիտից, կարմիր գրանիտե պապանգանի վրա, սյունաձև,
արձանագրություն կրող կիսասյան արամագիծը 40 սմ, այժմ խախտված վիճակում է և մոտ
ապագայում կփոխվի. Հայերեն 5 տող և ուղևորին արձանագրությունները փորագրված են
կիսաշրջանաձև.

ԱՍՏ ՀԱՆԳ ԶԻՄԱՐՄԻՆ ԱՍՊԵՏԻ Ց
ԿԼԱՍԻ ԵՒ ԿԱԻԱԼԵՐԻ ՄԲՅ ՎԱԴԻՄԻՐԻ
Կ Ս ՍՏԻՑԻՆ ՊՕՂԱՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ՀԱՐԻՍՏԱՆՈՎԻ ԾՆԵԼ ԵՄ. 23
1774 ԼԸ : ԱՂԱԿԱԼ Ի ՅՈՒԼԻՍԻՑ
1823 ՎՄ :

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ ԱՍՊԵՏԻ 8/ ԿԼԱՍԻ ԵՒ ԿԱԻԱԼԵՐԻ
Ս[Ր]Բ[Ո]Յ ՎԼԱԴԻՄԻՐԻ/4 ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՊՕՂՈՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ՇԱՐԻՍՏԱՆՈՎԻ, ԾՆԵԱԼ ՍԵՊ. 23/1774 ԱՄԻ, ՎԱՂՃԱՆԵԱԼ Ի
ՅՈՒԼԻՍԻ 8/1823 ԱՄԻ.

Ապա՝ ուղևորին 7 տող.

ЗДѢСЬ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ/ЧИНОВНИКА 8[] КЛАССА И
КАВАЛІЕРА/ ОРДЕНА СВЯТОГО ВЛАДИМИРА 4-ОИ СТЕПЕНИ/ПАВЛА ПЕТРОВИЧА/
ШАРИСТАНОВА/. РОДИЛСЯ СЕНТЯБРЯ 23-ГО ДНЯ 1774 ГОДА./СКОНЧ. ИЮЛЯ 8[]
ДНЯ 1823 ГОДА.

264. Տապանաքար, ուղղանկյուն, մակերեսին 17 տող.

ԱԾԱՏՈՒՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
ՔՈՒՂԱՅԵՑԻ ԵՒ ԲԱՇԽՈՒՄԵԱՆ,
ԳՈՐԾՈՎ ԶԻՆՈՒՈՐԵԻ ԿԱՊԻՏԱՆ,
ՀԱՄՈՒՆԱՅԵԱԼ ԿԱՐԱՅ ՄԵԱՅԵ,
ԸՆԴ ԲԱՐԵԿԱՄՍ ԷՐ ՀԱՄԱԲԱՆ,
ՅԱԶՍ ՄԱՐԴԱԼԵՑ ԷՐ ԱՐԱԿԱՆ,
ԱՐԱՐԶԱԿԱՆ ԷՀԱՍ ՀՐԱՄԱՆ,
ԳԱԼ ԱՐՓՈՓԻԼ Ի ՍՈՅՆ ՏԱՊԱՆ.
ՍԱՅ ԷՐ ՅԱՄԱՑ ԲԻ ՅԻՆԱԿԱՆ,
ՅԱՆ ԳԵԱԻ ՅՈԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍԵԱՆ,
ՈՐՔ ՀԱՆԴԻՊԻՔ Դ ԱՍՔՅԻՈՒԹԵԱՆ
ՏՈՒՔ ՈՂՈՐՄԻՍ ԴՈՒՔ ՈՒՊԵԱՆ
ԱԾԱՏՈՒՐԻ ԲԱՇԽՈՒՄԵԱՆ
ՈՐ Է : ...ԴԻ ՏԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ.
ՀԱՆ ՈՒԽԵԱՄ, ԱՐԱՐԶԱԿԱՆ
ԵՂԻՑԻ ՉԵՁ ՄԻՇՏ ՊԱՀԱՊԱՆ.
ԱՄԷՆ 1803 ՅՕԳՈՍՏՈՍ Զ :

Ա[ՍՏՈՒԱ.]ԾԱՏՈՒՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
ՋՈՒՂԱՅԵՑԻ ԵՒ ԲԱՇԽՈՒՄԵԱՆ,
ԳՈՐԾՈՎ ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՒ ԿԱՊԻՏԱՆ,
ԶԱՄՈՒՆԱՅԵԱԼ ԿԱՐ ՍԱՅ ՄԻԱՅՆ.
ԸՆԴ ԲԱՐԵԿԱՄՍ ԷՐ ՀԱՄԱԲԱՆ,
ՅԱԶՍ ՄԱՐԴԱԿԱՆՑ ԷՐ ԱՐԱԿԱՆ.
ԱՐԱՐԶԱԿԱՆ ԷՀԱՍ ՀՐԱՄԱՆ՝
ԴԱԼ ԱՐՓՈՓԻԼ Ի ՍՈՅՆ ՏԱՊԱՆ.
ՍԱՅ ԷՐ ՅԱՄԱՑ ԹԻԻ ՅԻՆԱԿԱՆ,
ՀԱՆԳԵԱԻ ՅՈԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍԵԱՆ,
ՈՐՔ ՀԱՆԴԻՊԻՔ ԴԱՍՔ ՅԻՍՈՒՍԵԱՆ՝
ՏՈՒՔ ՈՂՈՐՄԻՍ ԴՈՒՔ ՄԻԱԲԱՆ
Ա[ՍՏՈՒԱ.]ԾԱՏՈՒՐԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԵԱՆ,
ՈՐ Է [ՈՐ]ԴԻ ՏԵՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ.
ՀԱՆՐԱԽԵԱՄՆ ԱՐԱՐԶԱԿԱՆ
ԵՂԻՑԻ ՉԵՁ ՄԻՇՏ ՊԱՀԱՊԱՆ.
ԱՄԷՆ. 1803 ՅՕԳՈՍՏՈՍ 2:

265. Տապանաքար, սև գրանիտից, նախկին տեղին անհայտ: Այժմ գտնվում է եկեղեցու
հարավային մուռքի աջ կողմում, կիսաթաղ վիճակում. ընթերցվում է 3 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ ԱՄՈՒՍԵՆՈՅ ԱԹԱԹՍԿԻ ՍՕՎԵՏՆԻԿ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ / ՄԱԿԱՐԵԱՆ
ԽՈՒԴԱՔԱՇՈՎԻ ԵՂԻՍԱԲԷԹԻ ԱԻԵՏԵԱՆ ԻՎԱՆՈՎԱՅԻ, ՈՐ ՓՈԽԵՑԱԻ/ՅԱՍՏԷԻՑՍ Ի 28 ՅՈՒՆԻՍԻ
1826 ԱՄԻ Ի ՀԱՍԱԿԻ 26 (°) ԱՄԱՑ:

Նույնը՝ ոռւսերեն:

266. Հարավային կողին՝ 3 տող.

ԱՍՏ ԱՄՓՈՓԵԱԼ ԿԱՅ ՄԱՐՄԻՆ ՀԱՅՈՑ ԱԻԱԳ ՔԱՂԱՂԱՅԱՅ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵ/ԱՆ ԶԱԼԱՊԵԱՆԻ ԵՒ ՆՇԱՆԱԿՐԻ ՍՐՔՈՒՀԻՈՅՆ ԱՆՆԱՅԻ ԵՐՐ |ՈՐ|Դ
ԱՍՏԻՃԱՆԻ. ՎԱԽՃԱՆԵ/ՅԱԻ Ի 26 ՓԵՏՐՎԱՐԻ ՅԱՄԻ ՏՆ 1834 Ի ՀԱՍԱԿԻ 59 ԱՄԱՑ:

Ապա ոռւսերեն՝ 2 տող.

267. ЗДѢСЬ ПОГРЕБЕНО ТѢЛО АРМЯНСКАГО ПРОТІЕРЕЯ МАРТЫНА/ИВАНОВИЧА
ЧЕЛАБОВА И КАВЛЕРА ОРДЕНА СВЯТОЙ АННЫ 3-И СТЕПЕНИ. ОТЪ РОДУ ЕМУ БЫЛО
52 ГОДА. СКОНЧАЛІСЯ 26 ФЕВРАЛЯ 1834 ГОДА.

268. Հյուսիսային կողին 3 տող՝

ԱՍՏ ՀՍՆԳՈՑԵԱԼ ԿԱՅ ՄԱՐՄԻՆ ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԴՍՏԵՐ ՏԷՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻ
ՆՇԱՆԱԿՐ ՍԻԱԳ ՔԱՂԱՂԱՅ ԶԱԼԱՊԵԱՆԻ ՈՐ Ի 22 ԱՄԻ ԿԵՆԱՑ ԻԻՐՈՅ
ԿՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿ ՓՈԽԵՑԱԻ ԴԷՍ 1839 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 9 Ի ԹՊ՝ ԲՈՒՐԳ:

ЗДѢСЬ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ ДВОРЯНКИ ДѢВИЦЫ ЕЛИЗАВЕТЫ
МАРТЫНОВНЫ ДОЧЕРИ ПРОТІЕРЕЯ И КАВАЛЕРА ЧЕЛАБОВА
СКОНЧАВШЕЙСЯ 9^А ДНЯ НОЯБРЯ 1839^А ГОДА НА 22^А ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНІЯ.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԿԱՅ ՄԱՐՄԻՆ ԵՂԻՍԱԲԷԹԻ ԳՍՏԵՐ ՏԷՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻ / ՆՇԱՆԱԿՐ ԱԻԱԳ
ՔԱՂԱՂԱՅԻ ԶԱԼԱՊԱՊԵԱՅԻ, ՈՐ Ի 22 ԱՄԻ ԿԵՆԱՑ ԻԻՐՈՑ/Ի ԿՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՍԱԿԻ ՓՈԽԵՑԱԻ
Ի ՔՍ 1839 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ, Ի Ս. Պ. ԲՈՒՐԳ:

Ապա ոռւսերեն՝ 3 տող.

269. ЗДѢСЬ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ ДВОРЯНКИ ДѢВИЦЫ ЕЛИЗАВЕТЫ/МАРТЫНОВНЫ
ДОЧЕРИ ПРОТІЕРЕЯ И КАВАЛЕРА ЧЕЛАБОВА, / СКОНЧАВШЕЙСЯ 9-ГО ДНЯ НОЯБРЯ
1839-ГО ГОДА НА 22^А ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНІЯ.

Արևմտյան կողմին Տիրոջ աչքն է՝ ճառագայթներով:

Լուսանկ. 102

270. Տապանաքար սև գրանիտից, երկաթե ճաղերով ցանկապատի մեջ:

Հարավային կողին՝ 3 տող

Ի ՆԵՐՔՈՅ ՏԱՊԱՆԻՍ ԱՄՓՈՓԵԱԼ Է ՄԱՐՄԻՆ ՍՐԱՊԻՈՆ/ԱԻԱԳ ՍԱՐԿԱԻԱԳԻ
ԲՈՂՏԱՆԵԱՆՑ, /ՈՐ ՀԱՆԳԵԱԻ Ի ՏԷՐ Ի 20 ՅՈՒՆԻՍԻ 1848թ.

Նույնը՝ ոռւսերեն:

271. Տապանաքար կարմրավուն գրանիտից: Պատվանդանին՝ 2-ական տող հայերեն և
ռուսերեն.

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆՑ / 1861-1892:

ЕКАТЕРИНА ГРИГОРЬЕВНА ТИГРАНОВА/ РОЖДЕННАЯ КИРЬЕВА.

272. Տապանաքար սև գրանիտից, գլխամասում՝ խաչ, որի ստորեւ ընկած գիրք և երկ-
լիզվյան արձանագրություն՝ 5 տող.

ՕԼԳԱ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ ՏԷՐ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆՑ / ԾՆ. Ի 5 ԴԵԿՏ. 1870 ԱՄԻ, ՎԱԽՃ. Ի 20 ՅՈՒՆԻՍԻ
1898 ԱՄԻ:

ՅԻՇԵԱ ՋԻՍ ՏԵՐ/ՅՈՐԺԱՄ ԳԱՅ/ՅԷՍ ԱՐՔԱՅՈՒ/ԹԵԱՄԲ ՔՈՎ:

Առա՝ ոռւսերեն 10 տող.

ОПЫГА ЕМЕЛЬЯНОВНА/ ТЕРЪ-МАТЕУЗОВА,/ РОД. 5 ДЕК./ 1870 Г./СК. 2 ЮНЯ/1898/
ПОМЯНИ/ МЕНЯ ГОСПОДЬ/ КОГДА ПРИДЕШЬ/ ВЪ ЦАРСТВІЕ ТВОЕ.

273. Կոթող սև գրանիտից, նախորդին կից, վերին խաչը կոարված, ունի 2 տող հայերեն և 3 տող ոռւսերեն.

ՍԱՐԳԻՍ/ՏԵՐ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆՑ:

СЕРГѢИ АРТЕМЬЕВИЧЪ/ ТЕРЪ-МАТЕУЗОВЪ/ СКОНЧ. 5 АВГУСТА 1901 Г. 21 Г. ОТЬ
РОЖДЕНІЯ.

274. Ստորև՝ ԱՐՇԱԿ ՏԵՐ-ՄԱԹԷՈՍԵԱՆՑ.

АРШАКЪ/ АРТЕМЬЕВИЧЪ/ ТЕРЪ-МАТЕУЗОВЪ,/ СК. 17 МАРТА 1908Г./ 21 ГОДА ОТЬ
РОЖДЕНІЯ.

275. Կոթող սև դրանիտից, քառակող, ծայրի խաչը կոարված: Արևմտյան կողին՝
ԼԵՈՆ ՏԵՐ-ՄԱԹԷՈՍԵԱՆՑ.

ЛЕОНЪ ТЕРЪ-МАТЕУЗОВЪ, РОД. 6 ОКТЯВРЯ 1899 Г. СК. 4 ФЕВР. 1901 Г.

ԼԵՈՆ ՏԵՐ-ՄԱԹԷՈՍԵԱՆՑ.

ЛЕОНЪ ТЕРЪ-МАТЕУЗОВЪ, РОД. 20 ОКТ. 1902 Г. СК. 3 ФЕВР. 1906 Г.

Ծանոթ. ըստ երևույթին, նույն անուն-ազգանունը կրող տարրեր անձինք են:

276. Կոթողի ընկողի վրա՝ 3 տող.

КОЛЛЕЖСКИЙ СОВѢТНИКЪ
ЭММАНУИЛЬ АКИМОВИЧЪ

КОЛЛЕЖСКИЙ СОВѢТНИКЪ/ЭММАНУИЛЬ АКИМОВИЧЪ/
СУБАШИ,/ СКОНЧ. 20 МАРТА 1906 Г.

СУБАШИ

Լուսսնկ.103

СКОНЧ. 20 МАРТА 1906 Г.

277. Երկաթյա խաչի պատվանդանին՝

ՍՈՒԼԹԱՆ ՇԱՀ

ГРИГОРИЙ СИМЕОНОВИЧЪ СУЛТАНЪ-ШАХЪ/1849-1875.

278. Կոթող, շրջափակված գրանիտե ցանկապատով, մոռաքը՝ արևելքից, եռաստիճան
գրանիտե սրբաառչ քարերով: Պատվանդանի քիվին՝ 4 տող հայերեն և 2 տող ոռւսերեն.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԻՔԱՅԼԵԱՆ/ԱՐԱՄԵԱՆՑ/ԾՆԵԱԼ 2-Ն ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1878 ԱՄԻ./ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ
14-Ն ՅՈՒՆԻՈՒԱՐԻ 1910 ԱՄԻ:

ИВАНЪ МИХАИЛОВИЧЪ/ АРАМЯНЦ.

Ծանոթ. նախկինում այսպեղ կանգնեցված է եղել մեծահարուստ Միքայել Արամյանցի
որդու՝ Հովհաննեսի ամրողջական մահարձանը:

279. Կոթող սև դրանիտից, կիսասյան ձևով, վրան թևավոր խաչ, պատվանդանին՝
հայերեն 1 և ոռւսերեն 3 տող.

ԴԻԱՆԱԳԻՆԻԱՆԵԱՆՑ
Михаил МЕРГИЯНОВИЧ

МУРЗАЕВ

Род. 22 ИЮНЯ 1878 г.

Сконч. 16 Окт. 1931 г.

ՄԻԻՔԱՅԷԼ ՄՈՒՐՁԱՅԵԱՆՑ

**МИХАИЛ МЕРГИЯНОВИЧЪ/ МУРЗАЕВ/ РОД. 25 ИЮНЯ
1878 Г./СКОНЧ. 16 ОКТ. 1931.**

Լուսանկ. 104

280. Կոթող սև գրանիտից, կարմիր գրանիտե պապանդանով. կիսասյուն՝ վրան թևավոր խաչ, սառրև՝ հայերեն 1, ռուսերեն 3 տող.

ԽԱՋԱՏՈՒՐ ԵԱՐԱՄԻՇԵԱՆՑ
ИНЖЕНЕР П.С.

Христофор Аветович

ЯРАМЫШЕВ

из г. Шуши

Сконч. 20 Июля 1918 г.

Въчно с тобою обожаемый муж

Евгения Александровна

ЯРАМЫШЕВА

ԽԱՋԱՏՈՒՐ ԵԱՐԱՄԻՇԵԱՆՑ

**ИНЖЕНЕР П. С./ХРИСТОФОР АВЕТОВИЧ ЯРАМЫШЕВ/ ИЗ
Г. ШУШИ. СКОНЧ. 20 ИЮЛЯ 1918 Г./ВЪЧНО С ТОБОЙ
ОБОЖАЕМЫЙ МУЖ./ ЕВГЕНІЯ
АЛЕКСАНДРОВНА/ЯРАМЫШЕВА.**

Լուսանկ. 105

281. Կարավ գորշավուն գրանիտից, պապանդանից ընկած, այժմ հողածածկ վիճակում, վրան չրջանաձև. 4 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳԶԻ ՄԱՐՄԻՆ/ԱԶՆՈՒԱԾՆՈՒՆԴԻ ԿՈՒՍԻՆ/ՄԱԳԴԱՂԻՆԷ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՇԱՐԻՍԱՆԵԱՆՑ/ ԾՆ. 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1772 ԵՒ ՎԱԽՃԱՆ Ի 17 ՄԱՐՏԻ 1854 ԱՄԻ:

282. Տապանաքար, կարմիր գրանիտից, մակերեսին գծախաչ, որի սառրև՝ կցագրերով 7 տող.

**ԱՅԼԷ ՏԱՊԱՆԻՔԱՆԻ
ԴՈՑԵԼԻ ՏՐԱՇԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՈՐԴԻ ՄԱՆՈՒԿԻՆ ԵՎԵԼԻՍՊԱ
ՀԻՔԵԱՔԻՆ/1746 ԱՊՐԵԼԻ
15/ՏԻՎԻԶԵՆ Ի/1799 ԻՅԵԿ
ՏԵՄԵՐԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԻ
ՆԱԿԻ 3ԱՐՈՒԹԻՆԻ ԴՍ. Պ. Բ:**

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ Ի ՔՍ ՀԱՆ/ԳՈՒԾԵԱԼ ՏՐ

Ա.[ՍՏՈՒԱ]ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ/ՈՐԴԻ ՄԱՆՈՒԿԻՆ, ԾՆԵԱԼ Ի

ՍՊԱ/ՀԱՆ ՔԱՂԱՔԻՆ 1746 ԱՊՐԻ/ԼԻ 15 ԵՒ ՀԱՆԳԵԱՒ Ի 1799

Ի ԴԵԿ/ՏԵՄԵՐԻՆ 6, ԵԹՈՂ ՋԱԻԱԿ ՄԻ/ԱՆՎԱՄԲ

ՅԱՐՈՒԹ[ԻՆԻ] Ի Ս. Պ. Բ:

Լուսանկ. 106

283. Կոթող գորշավուն գրանիտից, կլոր կիսասյան ձևով. արեելյան կողին՝ 9 տող.

ВСЕВЫШНІЙ/ ДА НАГРАДИТЬ ДОЕРОДЕТЕЛЬ/ ТЪЛО ВСЕСИЛЬНЫИ. ГОСПОДИ,/ УПОКОЙ ДУШУ ЕГО/ ВЪ... ПРАВЕДНЫХЪ/. ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОГРЕЕЕНО/

ТЪЛО ГРУЗИНСКАГО ДВОРЯНИНА СЕМЕНА ЗАХАРОВИЧА МАДАТОВА/
СКОНЧАВШАГОСЯ 11 АВГУСТА 1816/ГОДА ОТЪ РОДУ ЕМУ 47 ЛѢТЪ.

284. Արեմտյան կողին՝ 9 տող.

ԱՍՏ ՄԱԴԱԹԵԱՆԵՆ ՄԱՐՄԻՆ ԴԸՆԻ
ԱՋՆԻԻ ՍԻՄՕՆ ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ
ՋՐԱԺԱՆԵԱԼ ՓՐԿԱԿԱՆԻ
ԵՒ ՓՈԽԵՑԵԱԼ Ի ՏԷՐԵՆ ԵՐԿՆԻ
ՍԱ ՍԻՐԵՑԱԻ ՅԱԶՍ ԱՄԵՆԻ,
ՅԸ ՅԻՍՈՒՆ ԱՄ ԵԿԱՑ ԿԵՆԻ
ԵԹՈՂ ԼԱԼՈՎ ՋԻՒՐՍՆ ԸՋԼԿՆԻ,
ԳԸՆԱՑ Ի ՏՈՒՆՆ ՅԱԻԻՏԵՆԻ
Ի 1816 ԵՒ ՅՕԳՈՍ. 11, Ի ՍՊԹ:

285. Տապանաբար, գորշավուն գրտնիտից, ուղղտնկյունաձև, երեք հատ իրար կողքի,
եկեղեցու հյուսիսային մասում, հայերեն, ռուսերեն և վրացերեն արձանագրություններով:

Հյուսիսից գեպի հարավ՝

Ա) Տապանաբարին՝ գեղեցիկ կցագրերով՝ 8 տող.

ՈՐՊԵՍ ԵՎԵԳԵՆԻՅԵՎԻ ԶԱՊՐՍ ԶՈՒՐՑ
ԱՅՆՊԻ ԵՎԵԳԵՆԻՅԵՎԻ ԵՐԿՆԻՆ
Ի 1812 ԱՄ ԳՈՐԿԻՆԻՅԱՆ ՊԱՆԴԱԿԱՆՍ
ԸՆԴԵՍ ԲԵՆԵԱՆ ՀԱՅՐԵԱՅԻՆՈՅԵԱՆԻ
ԳՆՏԱԿԵ ԱՐ ԲՕՌՕԴԻՆԵՒ ԵՒ ԱՅՆՈՒԿԱԿԱՆ
ԶԿԱԿԱՆ Ի 1820-ԱՄ Ի 12, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ԵՅՅՅ
ԱՅՆԱԿԻ ԳՐԻՂԻՆԻ ՀՏԱՊՍԱԿԻՏԱ ՋԱԱԿ

ՖԻՐԱԼՈՎԷ-

այնուհետև ռուսերեն 7 տող.

ИМЪЖЕ ОБРАЗОМЪ ЖЕЛАЕТЪ ЕЛЕНЪ/ НА
ИСТОЧНИКИ ВОДНЫЯ СИЦЕ ЖЕЛАЕТЪ
ДУША МОЯ КЪ ТЕБЪ БОЖЕ ВЪ 1812^м
ГОДУ БЫЛЪ ВЪРАЗНЫХЪ СТРАЖЕНІЯХЪ
ПРОТИВЪ ВРАГОВЪ ОТЕЧЕСТВА РАНЕНЪ
ПУЛЕЮ ПОДЪ БОРОДИНЫМЪ ИТОЮ
СКОНЧАМЯ ВЪ 1820^м ГОДУ СЕНТЯБРЯ
12^м ИМЕВШИ ОТ РОДУ 33 ГОДА ГВАРДІИ
ШТАБСЪ КАПИТАНЪ ЗААЛЪ ФИРАЛОВЪ

ՈՐՊԵՍ ՓԱՓԱԳԻ ԵՂՋԵՐՈՒ ԶԱՂՐՈՒՐՍ ԶՈՒՐՑ/,
ԱՅՆՊԻՆԵՍ ՓԱՓԱԳԻ ԱՆՁՆ ԻՄ ԱՌ ԲԵՋ ԱՄ/. Ի 1812
ԱՄԻ, ԳՈՂՈՎ Ի ՋԱՆԱՋԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՆՍ/ԸՆԼԴԻ ԷՄ
ԹՇՆԱՄԵԱՑՆ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ/ԽՈՑԵԱԼ ԵՂԵԻ/ԳՆՏԱԿԱԻ
ԱՌ ԲՕՌՕԴԻՆԵԱԻ. ԵՒ ԱՅՆՈՒ ԻՍԿ ԷԱՌ/ ՋՎԱՂՃԱՆ Ի
1820 ԱՄԻ Ի 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ԵՒ 33 / ԱՄ ՀԱՍԱԿԻ
ԳՎԱՐԴԻՈՒ ՇՏԱՊՍ ԿԱՊԻՏԱՆ ՋԱԱԼ/ՖԻՐԱԼՈՎԷ:

286. Ապա վրացերեն մտնր տառերով 7 տող,

ИМЪЖЕ ОБРАЗОМЪ ЖЕЛАЕТЪ ЕЛЕНЪ/ НА
ИСТОЧНИКИ ВОДНЫЯ СИ ЦЕ ЖЕ ЖЕЛАЕТЪ/ ДУША
МОЯ КЪ ТЕБЪ БОЖЕ. ВЪ 1812-ОМЪ ГОДУ БЫЛЪ
ВЪ РАЗНЫХЪ СТРАЖЕНІЯХЪ/ ПРОТИВЪ ВРАГОВЪ
ОТЕЧЕСТВА, РАНЕНЪ/ ПУЛЕЮ ПОДЪ
БОРОДИНЫМЪ И ТОЮ/ СКОНЧАЛСЯ ВЪ 1820-МЪ
ГОДУ СЕНТЯБРЯ/12-ГО, ИМЕВШИ ОТЪ РОДУ 33
ГОДА ГВАРДІИ/ ШТАБСЪ КАПИТАНЪ ЗААЛЪ
ФИРАЛОВЪ.

Հրատ., Գր. Գրիգորյան, 54

Լուսանկ. 107 ա-գ

1 Ա. Բազիլյանցն ու Ռ. Մարտիրոսյանը Փիրավներին համարում են վրացիներ (տես Օբոլիսկ, էջ 37), որը սխալ է: Մենք ունենք հայատառ այլ վիմագրեր Փիրավով ազգանունով (տես պրակիս N 698 արձանագրությունը):

287. Բ) Տապանաքարին վրացերեն մանրաատով 6 սող, որից ստորև՝ ոռոսերեն 5 առդ.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОГРЕБЕНО/ ТѢЛО ГРУЗИНСКАГО КНЯЗЯ/ СЕМЕОНА ТУМАНОВА, РОДИВ/ШАГОСЯ ВЪ 1773, А СКОНЧАВША/ГОСЯ 1823 ГОДУ МАІЯ 29 ДНЯ.

Լուսանկ.108 ա-ր

288. Տապանաքարին նախ՝ փորադրված է վրացերեն՝ 5 առդ, ապա ոռոսերեն 6 առդ.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ/ ЛЕЖИТЬ ТѢЛО КОЛЛЕЖСКАГО/ СОВѢТНИКА И КАВАЛЕРА/ ГОДЕВЗІЯ ПАВЛОВИЧА/ ФИРАЛОВА/, СКОНЧАВШАГОСЯ 3-ГО ДЕКАБРЯ 1823 ГОДА НА 50-МЪ ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНІЯ.

289. Կոթող, սե. դրանիակից, վերևում՝ խաչ, պատվանդանին՝ 3 առդ.

ՅՈՎԱԿԻՄ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ/ԱԼԱԶԱԼԵԱՆ/1844-1887:

290. Կոթող սե. դրանիակից, Մաղաթովի դերեղմանին կից, արևելյան կողմին՝

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПО/ГРЕБЕНО ТѢЛО ГУЕЕРНСКАГО/СЕКРЕТАРЯ ФИЛИПА МАКА/РОВИЧА МАНИЧАРОВА/РОДИВШАГОСЯ ВЪ 1769 ГОДУ ІЮНЯ 14 ДНЯ, СКОНЧАЛСЯ ВЪ 1815 ГОДУ, ЯНВАРЯ 27 ЧИСЛА БЫЛЪ 43 ГОДА, 6 МЕСЯЦЕВ И 13 ДНЕЙ.

291. Այնուհետև՝ հայերեն 5 առդ.

Ի ՍՈՅՆ ՇԻՐՄԻ ԱՄՓՈՓԵԱԼ Է/ՄԱՐՄԻՆ ԳՈՒԲԵՐՆՍԿԻ ՍԵԿՐԵ/ՏԱՐ ՓԻԼԻՊՊՈՍԻ ՄԱՆԻՉԱՐ/ԵԱՆԻ. ԾՆԵԱԼ ՅԱՄԻ ՏՆ 1769 ՅՈՒԼԻՍԻ 14, ՎԱԽՃԱՆԵՑԱԻ Ի 1815 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 27, ԵԿԱՑ ՆԱ/43 ԱՄ 6 ԱՄԻՍ ԵՒ 13 ՕՐ:

292. Տապանաքար, նախորդին կից. քայքայված վիճակում, սալաքարին՝ 4 առդ.

ԱՍՏ ԱՄՓՈՓԵԱԼ Է ՄԱՐՄԻՆ ԱՆՆԱՅԻ՝ ԴՍՏԵՐ ՍԱՄՈՒԷԼԻ ԽՈՒԴԱԲԱՇԽԵԱՆՑ, ՈՐ ՎԱԽ/ՃԱՆԵՑԱԻ ՅԱՄԻ ՏՆ 1818/ ԱՊՐԻԼԻ 4-ԻՆ Ի 83 ԱՄԻ/ԿԵՆԱՑ ԻՒՐՈՑ:

Նույնը՝ ոռոսերեն:

293. Տապանաքար դրանիակից շրջափակված սյուլներով և շղթաներով, վրան թեալոր խաչ, որի ստորև՝ 4 առդ.

ԵՐԵԻԱՆՑԻ/ԳՐԻԳՈՐ ԹԱԴԵՈՍԵԱՆ/ԱՐԻՍՏԱԿԵՍԵԱՆ/ԾՆ. 10 ԱՊՐԻԼԻ 1849 Թ., ՎԱԽՃ. 29 ԴԵԿՏ. 1916 Թ.:

Նույնը, ոռոսերեն:

294. Տապանաքար, ղիխամասում թեալոր խաչ, որի թևերի անկյուններում՝ 9 առդ

ՏՐ ԱՄ

ՅՍ ՔՍ

Այնուհետև՝

ԱՅՍ Է ԳԵՐԵՋՄԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՉԵԻԱՆ/ՑԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԳՈՒՐԻԱՄԻ ՈՐԴԻ Ա/ՐՈՒԹԻ. ԾՆԵԱԼ Է ՍԱ ՋՏԲՂՈՒՄ (ՏՓՂԻՍՈ՞ՒՄ) ԵՒ ՀԱՆԳԵԱԻ ԱՌ ՔՍ Ի ՍՊՂ (Ա. ՊԵՏԵՐՔՈՒՐՂ-Գ.Գ.) 3 ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՅԱՄԻ ՏՆ 1792. ՈՐՔ ՀԱՆԴԻՊԻՔ/ՍՈՐԻՆ ՏԱՊԱՆԻՍ ՅԱՐՈՒԹԵՆԻՍ/ՏՈՒՔ ՈՂՈՐՄԻՍ ՔՍ ԵՒ ՋԵՁ ՈՂՈՐ/ՄԵՍՑԻ. ԱՄԷՆ:

295. Տապանաքար նույնաաիպ, նախորդի կողքին. ունի 8 առդ.

ՏՐ ԱՄ

ՅՍ ՔՍ

Ի ՆԵՐՔՈՅ ՍՈՅՆ ՏԱՊԱՆԻՍ ԱՄՓՈՓԻ ՄԱՐՄԻՆ ԵՐԵԻԱՆՑԻ ՄՈՎՍԵՍԻ/ԳՈՒՍՏՐ ՆՈՒՆԷԻ (?): ՍԱ ԽԱՆՍԵԱԼ/ԳՈԼՈՎ ԱՆՅԻՇԱՏԱԿ ԱՌ ՔՍ ՀԱՆ/ԳԵԱԻ ՅԱՄԻ ՏՆ 1793 ՅՈՒՆ/ԻՍԻ 13.

ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՅՍ ՏՈՒՔ ՈՂՈՐՄԻ. ԱՆ ԵՒ ԶԵՋ ՈՂՈՐՄԵՍԹԻ. ԱՄԷՆ:

296. Կոթող սպիտակ մարմարից, կոնաձև, պատվանդանը կարմիր գրանիտ. եենտրոնաձև մասում կցաղրով 5 առդ.

Ի ներ ՏԱՊԱՆԻՍ/ԱՄՓՈՓԻ ՄԱՐՄԻՆ Ծ[Ա.]Ռ[Ա.]ԹԻՑՍ ԱՅ ՎԱՌՎԱՐ ՄԱՐՏԻՆՈՎԱԹԻ՝
ԶՈՒ/ԳԱԿՑԻ ԿԱՊԻՏԱՆ ԻՎԱՆ ՄԱԿԱՐԻԶ ՄԱՆԻԶԱՐՈՎԻ, ՀԱՆ/ԳՈՒՑԵԼՈՑ Ի 1803 ԱՄԻ
ՅՈՒՆՎԱՐԻ 20 ԵՐ ԱՄԱՑ 58 ԵՒ ԶԱԽԱԿԱՑ 8 (Ր) ՆԻԿՈԼԱՅ 8 ԱՄ ՀԱՍԱԿԻ ՊԵՏՐՈՍԻ՝ 7
ԱՄԱՑ, ԱՆՆԱԹԻ՝ 3 ԱՄԱՑ, ԵՂԻՍԱԲԵԹԻ՝ 8 ԱՄ, ՈՍԿԱՆԻՆ....:

Ծանոթ. Շարունակությունը եղծված է:

297. Կոթող սպիտակ մարմարից, քառակող. մեր այցելություն ժամանակ պատվանդանից
ընկած էր. երևացող մասին՝ 3 առդ.

ՍՐԲՈՒՀԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ/ՍԱՐՀԱՏԵԱՆՑ/ՎԱԽՃ. 10 ՓԵՏՐ. 1895:

Մյուս կողմին՝ նույնպես 3 առդ.

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆՑ/ՊԱՏՈՒԱՄԵԾԱՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՎԱՂՃ. 11
ՅՈՒՆԻՍԻ/ 1879 ԱՄԻ-29 ԱՄԱՑ ՀԱՍԱԿԻ:

АЛЕКСАНДРЪ ГЕРАСИМОВИЧЪ САРГАТОВЪ. ПОЧЕТНЫИ ГРАЖДАНИНЪ

(շարունակությունը՝ ինչպես հայերենում):

298. Կոթող, երկաթե խաչը գլխին, նախորդի մոտ: Պատվանդանին՝ 4 առդ.

ВОЕННЫИ ИНЖЕНЕРЪ ПОЛКОВНИКЪ/ СТЕПАНЪ ИОСИФОВИЧЪ/ ТЕР-СТЕПАНОВЪ./
РОД. 1810Г., СКОНЧ. 4 МАЯ 1857 Г.

Արևելյան կողմին՝

ПАМЯТИ СОСЛУЖИВЦА.

299. Տապանաքար դորշ գրանիտից, նույն կարմրավուն քարի պատվանդանի վրա՝
բրոնզաներկ 3 առդ.

Ի ներքո ՍԱՅՐ ՎԻՄԻ ՔԱՂԵԱԼ ԿԱՅ ՄԱՐՄԻՆ ՍՈՓԵՍՏԻ ՏԱՃԿԱ/ԿԱՆ ԼԵՋՈՒԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ
Ա[ՍՏՈՒԱ.] ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ԱՄԻՏԻ/. ԾՆ. յ3 ՅՈՒԼԻՍԻ 1798 ԱՄԻ, ՎԱԽ. Ի 15 ՄԱՅԻՍԻ 1849 ԱՄԻ:

Ապա՝ ռուսերեն.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОКОИТСЯ ТѢЛО ПРОФЕССОРА ТУРЕЦКАГО ЯЗЫКА/
ОГАННЕСА АМИДИ (Շարունակությունը ինչպես հայերենում):

300. Հարավային կողմին՝ 3 առդ.

ԸՆԴ ԱՅՄՄ ՎԻՄԻ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ Է ՄԱՐՄԻՆ ՍԱՐԳԻՍ/ՄԱՆԿԱՆ ԱՄԻՏԻ/. ԾՆԵԱԼ Է 7 ԱՊՐԻԼԻ
1846 ԵՒ ՎԱԽՃ. յ3 ԱՄԱՑ 1849 ԱՄԻ (նույնը՝ ռուսերեն):

301. Կոթող սև դրանիտից, արևելյան կողմին աղուցված է եղել հանգուցյալի դիմանկարը,
որը մեր այցի ժամանակ տեղում չէր: Նկարի ներքևում ռուսերեն տառերով 4 առդ.

ՔԵՐՈՎԱՐԷ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

КЕРОПЭ ПЕТРОВИЧЪ/ ПАТКАНОВЪ/. ПРОФЕССОР С. П.Б. УНИВЕРСИТЕТА/

$18\frac{4}{V}33 + 18\frac{2}{IV}89$

302. Հարավային կողմին՝ հայերեն 1 և ռուսերեն 2 առդ.
ԱՆՆԱ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

АННА АГАФОНОВНА ПАТКАНОВА/ $18\frac{30}{III}39 + 19\frac{3}{VIII}11$

Ծանոթ. խոշոր արեւելագետ, աղբյուրագետ, բանասեր-պատմաբան **Քերովրե Պետրոսի** Պատկանյանը ծնվել է Նոր Նախիջևանում: Սկզբնական կրթութիւնը ստացել է Ստավրոպոլի հայկական դպրոցում: Մոր կողմից՝ Հար. Սլամգարյանի թոռն էր: 1849 թ. ավարտել է Մոսկվայի Լազարյան ճեմարտնը՝ աշակերտելով Մկրտիչ էմինին: 1858-ին՝ Ս. Պետերբուրգի Գլխավոր մանկավարժական ինստիտուտը: 1861-ից ղեկավարել է Պետերբուրգի կայսերական համալսարանի արեւելյան լեզուների ամբիոնը, 1871 թ. ստացել է պրոֆեսորի կոչում, իսկ 1885 թ.՝ ընտրվել Ռուսաստանի գիտութիւնների ակադեմիայի թղթակից-անդամ: Ք. Պատկանյանին աշակերտել են Ն. Մառը, Ն. Ադոնցը, Հ. Օրբելին և շատ ուրիշներ: Ուսումնասիրել և հրատարակել է մի շարք պատմագիրների գործերը, որոնց մի մասը թարգմանել է ռուսերեն, զբաղվել է նաեւ սեպագիր արձանագրութիւնների ուսումնասիրութեամբ և բարրառագիտութեամբ (մանրամասն տես չՍՀ, հ. 9, Երևան, 1983, էջ 152-153-Մ. Սաղյանի և Մ. Կատվալյանի բառահոգովածը):

Լուստնկ. 109 տ-ք

303. Կոթող սև գրանիտից, արեւմտյան կողմին՝ գերմաներեն 9 տող.
BARBARA V. BLAESE AKIMOFF/GEB V. MOHR/GED. DEN. 14 JULI 1822/GEST. DEN 19
MARZ 1890/ICH HABE DICH UND JE/GELIEBT, DARUM/HABE ICH DICH ZU MIR
GEZOGEN/AUS LAUTER GUTE
JEREM.31.V.3.

Թաբգմ. Բարբարա փոքր Բլեզ Ակիմով, ծնեալ փոքր Մոհր, ծնված 1822 թ. հուլիսի 14-ին, մահացած 1890 թ. մարտի 19-ին.

Ես քեզ միշտ սիրել եմ, որի համար
էլ ես քեզ ինձ մոտ եմ բերել անեղծ
սիրուց դրդված. Երեւմ [իս] 31.V.3*

304. Կոթող սպիտակ մարմարից, կարմրավուն գրանիտե պաշտանգանով՝ ծառի կոճղի նմանութեամբ, արեւելյան կողմին մանր առեւերով՝ 4-ական տող ռուսերեն և հայերեն.

КЕТИВАНА АГАФОНОВНА/АКИМОВА, РОДИЛАСЬ 12 ИЮЛЯ 1833 Г./УМЕРЛА 19ГО
АПРЕЛЯ 1857 Г.

Քեթեմանն Ա. Աղաթոնեան/Ա. Գիմովն/Ծն. 1833 ՅՈՒԼԻՍԻ 12 ԵՒ ՎԱԽՃԱ/ՆԵԱԼ Ի 1857
ԱՊՐԻԼԻ 19:

305. Կոթող, նախորդից մոտ 80 սմ հեռավորութեամբ, վրան խաչ, որի հորիզոնական թևերի վրա ավելի խոշոր առեւերով 6 տողանոց բանաստեղծութիւն.

ՀԱՅԿԱԶԱՆՑ ԾԱՂԻԿ ԱԶԳԱՍԷՐ ՀՈԳԻ
ԶԵԿԱՑ ՍԱ. ՅԵՐԿԱՐ ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅՐԵՆԻ
ՍՈՐԱՅՍ ՀՈՅԱԿԱՊ ԽՈՐՀՈՒՐԴՔ ՊԻՏԱՆԻ

ԱՆԻՐԱՆԻԿ ՊՏՈՒՂՔ ՍԸՐՏԻՆ ԱՐԳԱՆՏԻ
ՏԱՐԱԺԱՄ ՄԱՀՈՒԱՄԻ Ի ՍՈՒՂ ՄԻՋՈՑԻ
ԱՆԿԱՆԻՆ Ի ՀՈՂ, ՀՈՂ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ:

* Գերմաներենից թարգմանեց ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի ասպիրանտ Արսեն Բորոյանը: Լուստնի թարգմանութեամբ արձանագրության քննարկան մասը ճնշում է այսպէս. «Թախտե-նական սիրով սիրել եմ քեզ. դորա համար քաշեցի քեզ ողորմութիւնով» (ծանոթ. Կազմողի):

Արևելյան Հարթեցրած կողին՝
ԱԳԱԹՕՆ ԴԱԽԹԵԱՆ/ԱՔԻՄԵԱՆՑ/ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ Ի 27 ՅՈՒԼ. 1853 Ի 52 ԱՄԱՑ ՀԱՍԱԿԻ:

306. Ստորևոռներեն՝ 3, գերմաներեն 2 տող
ДВОРЯНИНЪ/АГАФОНЪ ДАВЫДОВИЧЪ АКИМОВЪ/ СКОНЧАЛСЯ 27 ГО ІЮЛЯ 1853
ГОДА, НА 52 ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНІЯ.

Այնուհետև՝ EDELMANN AGAFON/ DAVIDOWITSH AKIMOFF շար. ինչպես
ոռներենում և Հայերենում:

Լուսանկ. 110, միայն գերմաներենը

307. Տապանաքար, սև գրանիտից, երկաստիճան պատվանդանով, վրան խաչ,
Հառավային կողին գերմաներեն 4 տող.

HIER RUNET INGOTT DIE FRAU/NUISE AMALIE V. AKIMOFF/GEBORENE BREIFUSS./GEB.
DEP. 9~~1817~~ APRIL 1817 GEST. DEP. 28~~1847~~ JANUAR 1847 ALT 29 JAHR 8 MOPAT 19
TAGE.

Թարգմ. Այսպես Աստուծո ռդորմությամբ մեջում է աիկին
Լուկե Ամալի ֆոն Ակիմովը, ծնեալ Բրայֆուս, ծն.
1817թ. ապրիլի 9-ին, մահ. 1847թ. հունվարի 28-ին
29 տարեկան 8 ամսական և 19 օրական հասակում:

308. Ապա ոռներեն՝ 5 տող.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОКОИТСЯ ТѢЛО/ СУПРУГИ ДВОРЯНИНА АГАФОНА
ДАВЫДОВИЧА/ АКИМОВА/ АМАЛІИ ЛЬВОВНЫ/, УРОЖДЕННОИ ЕРЕИТФУСЪ.

309. Հյուսիսային կողին՝ 3 տող.

ԱՍՏ ԱՄՓՈՓԵԱԼ ԿԱՅ ԿՈՂԱԿԻՑ ԱԶՆԻԻ ԱՔԻՄՈՎԻ/ԱՄԱԼԻԱՅ ԼԵՈՎՆԱՅ/, ՈՐ ԾՆԵԱԼ Է Ի 9
ԱՊՐ. 1817, ՀԱՆԳԵԱԻ Ի ՏՐ 28 ՅՈՒՆՎ. 1847.

310. Տապանաքար, եկեղեցու արևելյան պատի տակ, սև ղրանիտից, կցազրերով և
Հաղավումներով. Հյուսիսային կողին՝ 3 տող.

ԱՍՏ ԱՄՓՈՓԵԱԼ ԿԱՅ ՄԱՐՄԻՆ ՅԱԿՈԲ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱԼԱԳԻ ԱՐՂՈՒԹ/ԵԱՆՑ, ՈՐ 36 ԱՄ
ԾԱՌԱՅԵԱԼ ԵԿԵՂԵՑԻՑ ՏԵՂԻՈՅՍ, Ի 68/ ԱՄ ՀԱՍԱԿԻ ԿԵՆԱՑ ԻՐՈՑ ՓՈԽԵՑԱԻ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ
1836 ԱՊՐԻԼԻ 14 Ի Ա. Պ. ԲՈՒՐԳ:

311. Հարավային կողին՝ 3 տող.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОГРѢБЕНО ТѢЛО/ АРМЯНСКАГО АРХИДЬЯКОНА КНЯЗЯ/
ІАКОВЪ ѲЕОДОРОВИЧА АРГУТИНСКАГО ДОЛГОРУКАГО, СКОНЧ. 14 АПРѢЛЯ 1836
ГОДА.

312. Կոթողի պատվանդան, սև գրանիտից, նախկին տեղն անհայտ, շրջված վիճակում
դնվում է Գր. Խաչարյանի ապանաքարի կողքին. վրան՝ 6 տող.

Ի ՆԵՐՔՈՅ ՎԻՄԻՍ ԱՄՓՈՓԵԱԼ Է ՄԱՐ/ՄԻՆ ՏԻՐՈՒՀԻՈՅ ՏՐ ԹՈՎՄԱՍ ՔԱՀԱ/ՆԱՅԻ
ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ ԱՆՆԱՅԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ/ԾՆԵԼՈՅ ՅԱՍՏՐԱԽԱՆ ԵՒ ՎԱԽՃԱՆԵԼՈՅ ԱՍՏ Ի 7
ԱՊՐԻԼԻ 1829 ԱՄԻ Ի 20 Ա/ՄԵԱՅ ՀԱՍԱԿԻ ԻՐՈՒՄ ԵՒ ՈՐԴԻՈՅ/ՆՈՐԱ ՅՈՎԱԿԻՄԱՅ, ԾՆԵԼՈՅ
Ի 25 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1827 ԵՒ ՎԱԽՃԱՆԵԼՈՅ Ի 12 ԳԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1828 Ի Ա. Պ. Բ.:

313. Հակառակ կողին՝ ոռներեն 8 տող.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОГРЕБЕНО ТѢЛА СУПРУГИ И СЫНА АРМЯНСКАГО
СВЯЩЕННИКА ѲОМЫ НАЗАРОВА АННЫ МАРТЫНОВНЫ, УРОЖДЕННОИ ХАЛАФОВОИ,
РОДИВШЕЙСЯ ВЪ АСТРАХАНИ И СКОНЧАВШЕЙСЯ НА 20 ГОДУ ЖИЗНИ СВОЕЙ 7~~18~~0

АПРЕЛЯ 1829 ԴՈՎԱԿԱՆ ԵՄՈՒԼԱՆ ԵՄԻՆԱՅԵՎ, ՐԴԻՎՏԱԿՈՍԻ 25
АВГУСТА 1827 ГОДА И СКОНЧАВШАГОСЯ 12 ДЕКАБРЯ 1828 ГОДА.

314. Կոթողի բեկոր, գորշ մարմարից. կտր կիսասյուն, վրան 5 տող.

ԵՍ ՀՈՒՓՍԻՄԷ ԴՈՒՍՏՐ ԵՍԱՅԵՎ
Ի ՀԱՍԱԿԻ ԴԵՌԵՆԵՎԱՅ,
ԱՍՏ Ի ԹՈՂԵԼ ՍՈՅՆ ՄԱՐՄԵՆԱՒՈՐ,
ԹԻԵԻ ԱՆԱՆՑՆ ԱՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ
1812 ՄԱՐՏԻ 2-ԻՆ ՊԲԳ:

315. Տապանաքար, գորշ գրանիտից, ճակատաստում խաչ՝ ճառագայթներով և 5 տող.
ԱՍՏ Է ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԴՈՒՄԱՆ ՏԻՐՈՒՀԻ/ԼՈՐՈՒ ՄԵԼԻՔԵԱՆ/ՏՐ ՍՏԵՓԱՆԵՆՈՍԻ/ 59 ԱՄՕԳ Ի
ՅԱՆԱՆՑ ՓՈԽԻ Ի 15 ԱՄՍԵԱՆՆ ՅՈՒՆՎԱՐԻ:

Ապա՝ ոռոսերեն 5 տող.

ЗДѢСЬ ЛѢЖИТЬ ТѢЛО/УМѢРШАГО ПРОТОІЕРЕЯ СТЕФАНА ЛОРИСЪ/МЕЛИКОВА
ЖЕНЫ СУСАННЫ ВАРЛАМОВОЙ/УРОЖДЕННОЙ КНЯЖНЫ ОРЕЕЛИАНОВОЙ, СК. 1819
Г. ГЕНВАРЯ/15 ДНЯ НА 59 Г. СВОЕГО РОЖДЕНІЯ.

316. Տապանաքար, նախորդի կողքին, սև գրանիտից, գլխամասում՝ գծախաչ. կցադրերով
4 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ [Է] ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԴՈՒՍՏՐ/ԿՆԻԱՋ ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԶԱՐԱՆՎԻՆ ԵՒ/ԱՄՈՒՍԻՆ
ԱՋՆԻԻ ՄՕՎ/ ՍԷՍ ՍԱՌԱՖԻՈՎԵԱՆԻՆ./ ՈՐ Է 74 ԱՄԱՑ ԵՒ ՀԱՆԳԵԱԻ Ի 1820 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 27:

317. Ապա ոռոսերեն՝ 6 տող.

ЗДѢСЬ ЛѢЖИТЬ ТѢЛО ВДОВЫ/ ЕЛИСАВЕТЫ МИХАИЛОВОЙ/ ДОЧЕРИ САРАФОВОЙ/
УРОЖДЕННОЙ КНЯЖНЫ/ НАЗАРОВОЙ, СКОНЧАВШЕЙСЯ 1820 ГОДА ГЕНВАРЯ/ 27
ДНЯ НА 74 ГОДУ СВОЕГО РОЖДЕНІЯ.

Մանր. Իշխան Միքայել Նազարյանի դուստր Եղիսարեթն ամուսնացած էր ականավոր
քաղաքական դործիչ Մովսես Աարաֆյանի հետ: Նրանց գավազն էր Եկաեբրինա Բ
Թադուհու սիրելի Մարիամ-Կլեոպարան՝ ոռուսահայոց առաջին դասադրքի կին-
հեղինակը (աես արձ. 247, 249):

318. Կոթող սև գրանիտից, քայքայված վիճակում, քառապատվանդան կիսասյանը
ազուցված թիթեղին՝ 4 տող.

ЗДѢСЬ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ/ ВОСПИТАННИКА ДВОРЯНСКАГО ПОЛКА 3 ԵՄՐՈՒՄ
СТЕПАНА ІОСИФОВИЧА/ ГУРГЕНЕЕКОВА, СКОНЧ. 30 ДЕК. 1846 Г. НА 17 ГОДУ
ЖИЗНИ.

319. Կոթող սև գրանիտից, կարմրավուն գրանիտե պապանդանի վրա: Գանվում է
Եկեղեցու Հոռուս-արեելյան կողմում. կոճղաձև (ոտքի թաթն նման) ձևավոր քարի հարթեցրած
մասին՝ ոռոսերեն 4 տող.

ЗДѢСЬ/ПОКОИТСЯ ТИФЛИСКИИ ПОТОМСТВЕННЫИ ПОЧЕТНЫИ
ГРАЖДАНИНЪ/ИВАНЪ ЕГОРОВИЧЪ/ХАРАЗОВЪ, СКОНЧ. 10 МАРТА 1868 ГОДА НА 60
Г. ОТЪ РОЖДЕНІЯ.

320. Տապանաքար, սև գրանիտից, գեղաքանդակ, վրան ծաղկախաչ, գլխամասում՝ 4
տող.

ԲԺԻՇԿ/ԱՐՏԱՇԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ/ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ/21 ԴԵԿՏԵՄ. 1860-10 ԱՊՐԻԼԻ 1915:

Լուսանկ. 111

321. Տապալմաբար, սև գրանիտից, տեղաշարժված, երեսին՝ 6 տող.

Ընդ ՎԻՄԱԽԱ ԱՄՓՈՓԻ ՄԱՐՄԻՆ ԺԱՌԱՅԳԱՌՈՐ
ՊԱՏՈՒԱՄԵԾԱՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՅ
ԱՄԲԱԿՈՒՄԵԱՆ ԲՈՒՐՋԱԼԵԱՆՑ, ՈՐԾՆԵԱԼ Ի
ՂԶԼԱՐ ՔԱՂԱՔԻ ՅԱՄԻ ՏԵԱՌՆ 1822 ՆՈՅԵՄ-
ԲԵՐԻ 22 ԻՆ. ՓՈԽԵՑԱԻ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՄԻ 1862
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 21 ԻՆ.:

ԸՆԴ ՎԻՄԱԽԱ ԱՄՓՈՓԻ ՄԱՐՄԻՆ
ԺԱՌԱՆԳԱՌՈՐ / ՊԱՏՈՒԱՄԵԾԱՐ
ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՅ
ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՅ / ԱՄԲԱԿՈՒՄԵԱՆ
ԲՈՒՐՋԱԼԵԱՆՑ. ՈՐ ԾՆԵԱԼ Է Ի / ՂԶԼԱՐ
ՔԱՂԱՔԻ ՅԱՄԻ ՏԵԱՌՆ 1822 ՆՈՅԵՄ / ԲԵՐԻ
22-ԻՆ, ՓՈԽԵՑԱԻ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՄԻ 1862 /
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 21-ԻՆ:

322. Տապալմաբարեր զույգ, միանման սև գրանիտից, եկեղեցու արևելյան կողմում շուրջ
10-15 մ հեռավորությամբ: Զախից աջ՝ առաջինին 5 տող.

ՄԱՐԻԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ / ԲՈՂԴԱՆԵԱՆ, / ԾՆԵԱԼ ՅԱՄԻ ՏԵԱՌՆ 1830 Ի 26 ԴԵԿՏ. / ՓՈԽԵՑԱԻ
Ի ՔՄ ՅԱՄԻ 1886 յՅՈ ԱՊՐԻԼԻ. / ԱՅՍ ԵՆ ԿԱՄՔ ՀՕՐ ԻՄՈՑ, ԶԻ ԶԱՄԵՆԵՍԻՆ ԻՆՁ
ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԱԼՍՆ ՈՋ ԿՈՐՈՒՄԻՑ:

Լուսանկ. 112

323. Երկրորդին՝ 5 տող.

ԲԱՂԴԱՍԱՐ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆ / ԲՈՂԴԱՆԵԱՆ, / ԾՆԵԱԼ ՅԱՄԻ ՏԵԱՌՆ 1811 Ի 11 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ. /
ՓՈԽԵՑԱԻ Ի ՔՄ ՅԱՄԻ 1892 Ի 28 ՓԵՏՐ [ՎԱՐԻ]: / ՈՋ ԵՆ ԿԱՄՔ ԱՌԱՋԻ ՀՕՐ ԻՄՈՑ
ԵԹԷ / ԿՈՐՆՁԻՑԻ ՄԻ ՈՔ Ի ՓՈՔԸՐԿԱՆՑՍ:

Լուսանկ. 113

324. Կոթող, սև գրանիտից, գորշ ավաղաքարե տաափանգանով, երեսին խաչ, արևմտյան
կողին՝ 8 տող.

ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՅ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԽԱՆԹԱՐՃԵԱՆ:

1848. 1879.

ԱՒԱՆԻԿ ԺԱՄ ԶՈՅՐ ԳԱՅ ԶԷՏ
ՅԱԽՏԵՆԻՑ ԱՅԳ ԼՈՒՍԱԽԷՏ
ԺԱՄ ՈՐ ԴԱՏԻ ԶԿԵԱՆԱ ՀԱՄԲՈՒՆ
ԵՒ ԱՆԴ ՀՆՁԻ ԶԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ:

ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՅ / ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ / ԽԱՆԹԱՐՃԵԱՆ, / 1848-1879:
ԱՒԱՆԻԿ ԺԱՄ ԶՈՐ ԳԱՅ ԶԷՏ
ՅԱԽՏԵՆԻՑ ԱՅԳ ԼՈՒՍԱԽԷՏ.
ԺԱՄ ՈՐ ԴԱՏԷ ԶԿԵԱՆՆՍ ՀԱՄԲՈՒՆ
ԵՒ ԱՆԴ ՀՆՁԻ ԶԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ:

Լուսանկ. 114

325. Կոթող, սև գրանիտից, վրան երկաթյա խաչ, արևելյան կողին՝ 3 տող.
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ ՀԱԽՈՒՄԵԱՆՑ, / ԾՆԵԱԼ 1872 Թ. ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1-
ԻՆ, / ՎԱԽՃԱՆՈՒԵՑ 1895 Թ. ՓԵՏՐՎԱՐԻ 20-ԻՆ:

Նույնը՝ ոռոսերեն:

326. Կոթող սև գրանիտից, վրան ծաղկապսակ խաչ, արևմտյան կողին՝ 5 տող.
ԱՆՏԱՌԱՊԵՏ / ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ / ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, / ՎԱԽՃ. 10 ԱՊՐԻԼԻ 1910 Թ. / 60
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍԱԿՈՒՄ:

327. Կոթող, սև գրանիտից, տաափանգանին՝ ոռոսերեն 3 տող.

РОЗАЛІЯ СТЕПАНОВНА/ВАГАДУРОВА,/СКОНЧ. 20 ІЮНЯ 1902 Г.

328. Կոթող սև զրանիտից, վրան երկաթյա խաչ. տրևստյան կողին՝ ռուսերեն 5 տող.
МИР ПРАХУ ТВОЕМУ/ ПОДПОЛКОВНИКЪ/ АГАЕЕКЪ АВАКОВИЧЪ/ КАЛАНТАРОВЪ/
СКОНЧ. 20 ДЕК. 1890 Г. 62X³ ЛԵԴԻՆՈՒՄ ՐՈԴՍ.

329. Կոթող սև մարմարից, վրան երկաթյա ձևավոր խաչ, արևմտյան կողին հայերեն 1 և ռուսերեն 2 տող.

ՍԻՄԵՈՆ, ԲԱՅԵԱՆ

СЕМЕНЪ АКИМОВИЧЪ ЕАЕВЪ/ СКОНЧ. 23 ЯНВ. 1882 Г. 29 ЛԵԴԻՆՈՒՄ.

330. Կոթող սև գրանիտից, վրան խաչ ե. 3 տող.

ՄԱՀ ԻՄԱՑԵԱԼ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ/ Է:

ԳՈՒՐԳԷՆ/ԳԵՂԱՄԵԱՆՑ:

Պատվանգանին՝ 3 տող.

ГУРГЕНЪ/ КЕГАМЯНЦЪ/ РОДИЛСЯ 1 ДЕКАБ. 1898 Г., СКОНЧ. 29 ФЕВР. 1908 Г.

Լուսանկ. 115

331. Տապանաքար, սնդուկի ձևով, արևմտյան կողին՝ 4 տող.

ՄԱՐԻԱՄ/ՏԷՐ-ԳԷՈՐԳԵԱՆ/ԳԵՂԱՄԵԱՆՑ,/ԾՆԱԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1867 Թ., ՎԱԽՃ. 13 ՅՈՒՆԻՍԻ 1926 ԹՎ [ԻՆ]:

Լուսանկ. 116

Նույնը՝ ռուսերեն:

332. Տապանաքար, գորշ զրանիտից, վրան խաչ, որի սառը 3 տող.

ԿՈՂԱԿԻՑ ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅԻ/ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ,/ՎԱԽՃ. 15 ՓԵՏՐ. 1895 Թ. ԱՄԱՑ 87:

333. Տապանաքար, սև զրանիտից, վրան խաչ, որի սառը՝ ռուսերեն 3 տող.

ГАСПАРЪ СЕРГѢВИЧЪ/ ЯКУЕОВЪ. РОД. 2 АПРѢЛЯ 1851 Г./ СКОНЧ. 3 АПРѢЛЯ 1888 Г.

334. Տապանաքար, գորշ ավաղաքարից, վրան թևավոր խաչ, որի սառը՝ ռուսերեն 4 տող.

КАНДИД. КОММЕРЦІИ ПОТ[ОМСТВЕННЫЙ] ПОЧ[ЕТНЫЙ] ГРАЖД[АНИН]/ МИХАИЛЪ ПЕТРОВИЧЪ/ТАМАМШЕВЪ/РОД. 23 СЕНТЯБРЯ 1854 Г./ СК. 4 ФЕВР. 1906Г.

335. Տապանաքար նախորդի կերպածքով, փոքր-ինչ դեպի աջ, վրան՝ ռուսերեն 6 տող.

ТАМАМШЕВЪ:/ ПЕТРЪ АВЕТОВИЧЪ/ РОД. 14 СЕНТ. 1824 Г. СКОНЧ. 8 МАРТА 1871 Г./ ЕКАТЕРИНА ЗАХАРОВНА/ РОД. 21 ІЮНЯ 1837/СК. 26 ФЕВР. 1877 Г.

336. Տապանաքար, սև գրանիտից, կարմրավուն գրանիտ պառվանդանի վրա, հորիզոնական խաչթեի ներքևում՝ 2 տող.

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԿՐՏՁԵԱՆ/ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆՑ, ՎԱՂՃ. 20 ՀՈԿՏ. 1906:

Արևմտյան կողին՝ ռուսերեն 4 տող.

Естественникъ - Химикъ
КАРПЪ НИКИТИЧЪ
ГАЙРАБЕТОВЪ
СКОНЧАЛСЯ 20 ОКТЯБРЯ 1906 ГОДА

ЕСТЕСТВЕННИКЪ-ХИМИКЪ/КАРІТЬ НИКИТИЧЪ/
ГАЙРАБЕТОВЪ/ СКОНЧ. 20 ОКТ. 1906 Г.

337. Տապանաքար. կարմիր զրանիտից, նույնատիպ, եկեղեցու հյուսիս-արևելյան կողմում միևնույն ցտնկապատի մեջ. հայերեն 1 և ռուսերեն 4 տող.

նոյնի չԱՌՎԵՐԴՈՎԱՆՑ

НИНА ГАВРИЛОВНА/ АХВЕРДОВА/ УРОЖД. ТЕР-МИХЕЛОВА/ РОД. 18 АВГ. 1844Г. СК. 6 ЯНВ. 1910 Г.

338. Աջ կողմինի վրա՝ հայերեն 1 և ռուսերեն 4 տող.

ԲԱՐՍԵՂ ՉԱՌՎԵՐԴՈՎԱՆՑ

ВАСИЛИЙ ФЕОДОРОВИЧЪ/ АХВЕРДОВЪ/РОД. 30 АПРЪЛЯ 1834/ СКОНЧ. 1 МАРТА 1914.

339. Կոթող դորչավուն զրանիտից, այժմ շրջված վիճակում, հարթ մակերեսին՝ 3 տող.
АЛЕКСАНДРЪ ПАВЛОВИЧЪ АЛЪЯНАКИ./СКОНЧ. 14 НОЯБРЯ 1879 ГОДА/56 ЛѢТЪ ОТЪ РОЖДЕНІЯ.

340. Կոթող սպիտակ զրանիտից, եռաստիճան, դիսամասում՝ խաչ, երրորդ պատվանդանին հանդուցյալի անուն-աղդանվան սկզբնատառերը՝ Մ Կ Պ. ստորև՝ 3 տող.

ԱՍՏ ՉԱՆԳԶԻ ՄԱՐՄԻՆ ՄԻՔԱԷԼԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ /ՊԱՆԵՕՋ/, ԾՆ. Ի 4 ԱՊՐԻԼԻ...ՎԱՌՃ. 17 ՅՈՒՆ. 1879 Թ.:

Արևելյան կողմին՝ 4 տող.

МКБ/ ЗДѢСЬ/ ПОКОИТСЯ МИХАИЛЪ КАРПОВИЧЪ/ БАЛІОЗЪ/.

Շարուն. ինչպես հայերենում:

Ծանոթ. МКБ ռուսերեն հապավումը նշանակում է Михаилъ Карповичъ Балиозъ: Հայազգի Բալիոզ դերգասաանի ժառանգները խոշոր վալվածատերեր էին: Նրանք ապրում էին Մոլդովայում, իսկ մյուս ճյուղը՝ Ռուսաստանում: Բալիոզների մաերիմ ըարեկամն էր հանճարեղ դերասան Պետրոս Ադամյանը (աես Պետրոս Ադամյան, Նամակներ, կազմեց և ծանոթագրեց Գ. Խ. Առեփանյան, Երեւան, 1959, էջ 19, 204, 209, 226):

341. Տապանաքար, դիսամասը՝ ձվաձև, երեսին՝ 2 տող.

ՄԻՔԱՅԵԼ ՅՈՎՉԱՆՆԻՍԵԱՆ/ԳԷՈՐԳԵԱՆՑ:

Ապա երկու տող վրացերեն:

342. Հայերենից առաջ՝ ռուսերեն 5 տող.

ОТЪ ТОВАРИЩА/ НЕЗАБВЕННОМУ ДРУГУ/ МИХАИЛЪ ИВАНОВИЧЪ/ ГЕУРКОВЪ/ СК. 11 ІЮЛЯ 1880 Г. 28 ЛѢТЪ.

343. Կոթող սև զրանիտից, վրան խաչ, արևելյան կողի հարթեցրած մասին՝ 5 տող.

ТИФЛИССКИЙ ГРАЖДАНИНЪ/ ИВАНЪ СТЕПАНОВИЧЪ/ ОГАНЕЗОВЪ/РОД. 24 СЕНТЯБРЯ 1842 Г./ СК. 15 СЕНТЯБРЯ 1880 Г.

344. Կոթող սպիտակ մարմարից, ճաքճված. արևմայան կողին՝ 3 տող.

ИВАНЪ СТЕПАНОВИЧЪ/ГАМАЗОВЪ./СК. 17 ОКТЯБРЯ 1879 Г.

345. Կոթող նույնատիպ, վրան 2 տող.

АГРИППИНА СЕМЕНОВНА ГАМАЗОВА/ СКОНЧ. 14 ДЕКАБРЯ 1895 ГОДА.

ԽՈՋԱ.-ԷՅՆԱԹՅԱՆՆԵՐԻ ՏՈՂՄԱԿԱՆ ԳԵՐԵՋՄԱՆՈՑ

Գտնվում է եկեղեցու հարավային կողմում: Եղածներից արաադրել ենք 5 աապանադրեր:

346. Ա) ՍԱՐԳԻՍ/ԽՕՋԱԷՅՆԱԹԵԱՆՑ/ԾՆՎ. 1884/ՓԵՏՐՎ. 12-ԻՆ, ՎԱՌՃ. 1887/ՄԱՅԻՍԻ 19-ԻՆ:

347. Բ) Գեորգի/ԽՕՋԱԷՅՆԱԹԵԱՆՑ/ԾՆԱԻ 1877/ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 9-ԻՆ, ՎԱԽՃԱՆ. 1897/ԱՊՐԻԼԻ 4-ԻՆ:

348. Գ) Կոթող պատվանդանից ընկած, կամարաձև, դրված է միայն անուն-ազգանունը, 2 առդ.

ՅԱԳՈՓ/ԽՕՋԱԷՅՆԱԹԵԱՆ:

349. Դ) Նախորդի ձախ կողմում՝ 1 առդ.

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԽՕՋԱԷՅՆԱԹԵԱՆ:

Պատվանդանի երրորդ աստիճանին՝ ոռւսերեն 4 առդ.

СУСАННА ИСААКОВНА/ ХОДЖЕЙНАТОВА,/ СКОНЧ. 22 ИЮНЯ 1903 Г./НА 47 ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНИЯ.

350. Ե) Տապանափար սև դրանիակից. վրան՝ 4 առդ.

ՅԱՐՈՒԹԻՆ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ ԽՕՋԱԷՅՆԱԹԵԱՆՑ./ԾՆԱԻ 1833 Թ. ՄԱՐՏԻ 10-ԻՆ,/ՎԱԽՃԱՆԵՑԱԻ 1888 ԻՆ/ՕԿՈՍՏՈՍԻ 25-ԻՆ:

Ապա՝ ոռւսերեն 2 առդ.

АРТЕМИЙ АВЕТОВИЧЪ/ ХОДЖЕЙНАТОВЪ.

Նարունակությունը ինչպես հայերենում:

351. Տապանափար, վրան դեղաքանդակ հնաձև խաչ և հավերժության նշան. եղբերին՝ 5 առդ.

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ/ՄԻՔԱՅԷԼ ԱՄԻՐԱՂԵԱՆԻ/ՈՐ ՀԱՆԳԵԱԻ Ի ՏԷՐ ԹՎ[ԻՆ] ՀԱՅՈՑ ՌԵՅԻՋ (1897):

352. Կոթող սպիտակ մարմարից, արևելյան կողմին՝ ոռւսերեն 3 առդ.

АННА ФЕДОРОВНА/ ЕУДАГОВА/ РОД. 25 МАРТА 1834, СКОНЧАЛАСЬ 11 АПРѢЛЯ 1905 Г.

353. Կոթող նույնատիպ, նախորդի կողքին, արևելյան երեսին՝ ոռւսերեն 3 առդ.

ЕКАТЕРИНА ЛАЗАРЕВНА/ БУДАГОВА/РОД. 16 НОЯБРЯ 1857 Г. СКОНЧ. 22 СЕНТ. 1904.

354. Կոթող սև դրանիակից, ղլխամասի խաչն այժմ ընկած, արևելյան կողմին՝ 2 առդ.

ՄԱՏԹԷՍ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԵԱՆ/ԼԱԼԱԵՆՑ:

Ապա՝ ոռւսերեն 3 առդ.

МАТВѢЙ СТЕПАНОВИЧЪ/ ЛАЛАЕВЪ/ РОД. 12 СЕНТЯБРЯ 1828Г., СК. 28 ОКТЯБРЯ 1902.

355. Տապանափար սև դրանիակից, վրան քանդակված է խաչ, որի ստորև՝ ոռւսերեն 4 առդ.

ТЪЛО /СУСАННЫ СТЕПАНОВНЫ ПАНАЕВОИ / РОЖДЕННОЙ ЛАЛАЕВОЙ/ 1827-1892.

356. Տապանափար նույնատիպ, նախորդի կողքին, ոռւսերեն 5 առդ.

ТЪЛО /ИППОЛИТА / АЛЕКСАНДРОВИЧА / ПАНАЕВА / 1824-1901.

357. Կոթող սպիտակ դրանիակից, նախորդից փոքր-ինչ հեռու, արևելյան կողմին՝ ոռւսերեն 3 առդ.

НИКОЛАЙ АВЕЛЬЕВИЧЪ СААРУНИ- ГАМАЗОВЪ/ РОД. 10 АВГ.1826Г., СКОНЧ. 23 МАРТА 1876.

358. Տապանափար սև դրանիակից, վրան խաչ, ստորև՝ 2 առդ հայերեն և 3 առդ ոռւսերեն

ՄՈՒՎԱՅՍ / ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ

Ապա՝

МОИСЕИ ЗАХАРОВИЧЪ / БУДАГОВЪ / 1805-1891.

Ծանոթ. Մովսես Բուդաղյանը եղել է Պետերբուրգի Համալսարանի թաթարերեն (ադրերբեջաներեն) լեզվի ամբիոնի վարիչ: Նա նույն Համալսարանի էքստրաօրդինար պրոֆեսոր Ղադտր Զաքարի Բուդաղյանի որդին էր (տե՛ս Բ.Բ.Մանուկյան, Ս.Պետերբուրգի և Մոսկվայի Համալսարանների դերը Հայ մտավորականության պատրաստման դործում (XIX դ. երկրորդ կես.) թեկնածուական ատենախոսություն, սեղմադիր, Եր. 1997, էջ 17, 21)

359. Կոթող սպիտակ մարմարից, քառակող, դիսամասի խաչն ընկած. արևելյան կողին՝ 1 տող.

ՎԱՌՎԱՌԷ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ

Ապա՝ 5 տող.

ВАРВАРА АВЕЛЬЕВНА / БУДАГОВА / УРОЖДЕННАЯ ГАМАЗОВА. / РОД. 8 ФЕВР. 1824 Г. / СК. 10 ДЕК. 1896 Г.

360. Կոթող սպիտակ մարմարից, վերին մասը անդուժ է. շրջանաձև՝ 6 տող.

ԱՍՏ ԱՄՓՈՓԱՆ ԿԱՅ ՄԱՐՄԻՆ / ՀԱՆԳՈՒՑԵԱՆ / ՆԱՏԱԼԻԱ ԱԲԷԼՈՎՆԱՅ / ԲՈՒԳՐԵՅԻՒ / ԴՍՏԵՐ / ՂԱՄԱՋԵԱՆՑ:

Արևմտյան կողին՝ 4 տող.

ЗДѢСЬ ПОКОИТСЯ ПРАХЪ НАТАЛІИ АВЕЛЬЕВНЫ / ВУКРѢВОИ. / УРОЖД. ГАМАЗОВОЙ, РОД. 1 ОКТЯБРЯ 1820 / СК. 15 АВГ. 1882 Г.

361. Տապանաքար սպիտակ մարմարից, վրան դժախաչ, սառև՝ հայերեն 1 և ռուսերեն 2 տող.

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ

НИКОЛАИ МОИСЕЕВИЧЪ БУДАГОВЪ / 1854-1916.

362. Կոթող սպիտակ մարմարից, վերնամասն ընկած. միջին պապանդանին ուռուցիկ տառերով 4 տող.

ЕЛИЗАВЕТА МОИСЕЕВНА / ВУДАГОВА, / РОД. 15 АПРѢЛЯ 1858 Г. / СК. 17 ЯНВАРЯ 1879 Г.

363. Կոթող դորչավուն դրանիտից. կլոր կիսասյուն, որի վրա շրջանաձև՝ 1 տող.

... ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ՍԱՀԱՐՈՒՆԻ ՂԱՄԱՋԵԱՆ. ՎԱԽՃԱՆԵՑԱ ՅԱՄԻ ՏԵԱՌՆ 1858-ԻՆ, ՆՈՑ [ԵՄԲԵՐԻ] / 15:

Նույնը՝ ռուսերեն:

364. Կոթող նույնատիպ, վերնամասը ջարդված: Արևելյան կողին՝ ռուսերեն 3 տող.

МАТВЕЙ АВЕЛЬЕВИЧЪ / ГАМАЗОВЪ, / 1811-1893.

365. Կոթող, սև դրանիտից, վերին մասն ընկած. պապանդանի արևելյան կողին՝ ռուսերեն 3 տող.

ЕКАТЕРИНА МАТВѢВНА / СААРУНИ-ГАМАЗОВА, РОЖДЕННАЯ ЛАЛАЕВА. / 8 НОЯБРЯ 1792 Г. - 9 МАРТА 1870.

366. Դամբարան-կոթող, վրան խաչ, արևմտյան կողին՝ ռուսերեն 6 տող.

ШАНШІЕВЫ. / НИКОЛАИ САМОИЛОВИЧЪ / РОД. 2-ГО 1807 Г., СК 24-ГО ФЕВР. 1884. / ЕКАТЕРИНА АВЕЛЬЕВНА / РОД. 24 ОКТ. 1818, / СК. 5 ФЕВР. 1846 Г.

Ապա՝ Հայերեն.

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԵՒ ԵԿԱՏԱՐԻՆԷ ՇԱՆՇԵԱՆՔ:

367. Տապանաքար, նախորդի ձախակողմում: Վրան՝ 3 տող.

СТЕПАНЪ / МАТВѢЕВИЧЪ ЛАЛАЕВЪ, / РОД. 2 ІЮНЯ 1784 Г. СКОНЧ. 22 АПРѢЛІА 1849 Г.

368. Կոթող, կիսասյուն անսքով, տեղաշարժված, վերին մասում՝ ուղևորներին 5 տող.

ЕКАТЕРИНА ДАНИЛОВНА / ЛАЛАЕВА, / УРОЖДЕННАЯ ОСВАЛЬД, / СК. 5 ФЕВР. 1841 ГОДА / НА 33-МЪ ГОДУ СВОЕЙ ЖИЗНИ.

369. Կոթող սեղանի տիպի, նախորդի կողքին. վրան՝ ուղևորներին 3 տող.

АННА СТЕПАНОВНА / ЛАЛАЕВА, / РОД. 18 ЯНВ. 1830 Г., СКОНЧ. 21 МАІЯ 1851 ГОДА.

370. Կոթող սեղանի տիպի, վերնամասը սպիտակ մարմար: Մեր այցի ժամանակ ընկած էր գետին: Հայերեն ընագիրն ունի 6 տող.

ԱՔՈՒՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՅԱԿՈՎԷ Ե.
ՍԱՅԵԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆՑ ԾԱՆՈՒՄ
ՉՖԵՏՐԱՄԻ ԽՈՐՀԱՐՈՒՄ ԶԱՄԻ ԻՅԿՆ
ՅԱՄԻ ԻՅԿՆ ՅՈՒԼԻՍԻ 9:
ՅԻՇԵԱՆ ԶԻՍ ՏԵՐ ՅԱՐ-
ՔԱՅՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒՄ:

ԱՐՔՈՒՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՅԱԿՈՎԷ Ե/ՍԱՅԵԱՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆՑ, ԾՆԵԱԼ Ի / 25-Ն ՓԵՏՐԱՎԱՐԻ 1812 ԱՄԻ.

ՀԱՆԳԵԱԼ / ՅԱՄԻ 1847, ՅՈՒԼԻՍԻ 9: / ՅԻՇԵԱՆ ԶԻՍ ՏԵՐ

ՅԱՐ / ՔԱՅՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒՄ:

Ապա՝ ուղևորներին 3 տող.

НАДВОРНЫЙ СОВѢТНИКЪ / ЯКОВЪ ИСАЕВИЧЪ / АРАПЕТОВЪ.

Կոթողի մյուս երկու կողմերին՝ Հայերեն նույն ընագրի

ուղևորներին թարգմանությունը:

Լուսանկ. 117

371. Կոթողի բեկոր սեղանի տիպի: Մշակված երեսին՝ ուղևորներին 6 տող.

ЗДѢСЬ ПОГРЕБЕНО ТѢЛО / СУПРУГИ ДѢЙСТВИТЕЛЬНОГО / СТАТСКАГО СОВѢТНИКА / СЕМЕНА ПРОКОФЬЕВИЧА / БЕРНИКОВА АННЫ ИВАНОВНЫ, / СКОНЧ. 8 МАЯ 1823 Г. НА 67 ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНІЯ.

372. Տապանաքար սեղանի տիպի, եկեղեցու հարավային ընկած քանդակաարի մեջ, մուտքի աջ կողմում: Մակերեսին՝ 3 տող.

ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ / ԳՐԻԳՈՐ ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ / 4.1.1814-26.11.1876:

373. Տապանաքար, եկեղեցու ընկած, քանդակաարի մեջ: Արեւելյան կողմին՝ 2 տող.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՍԵՐԳԵՅԻ ՊԱՎԼՈՎԻՇԻ ԵՕԳՕՍՈՎԻ / 1797-1860.

ՊՕՂՈՍԵԱՆՑ

Հարավային կողմին՝ 3 տող.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ / ՊՕՂՈՍԵԱՆՑ 1797-1860:

1797 = 1860

Լուսանկ. 118

Մեր այցելության ժամանակ Ս. Հարություն եկեղեցու հարավային մուտքի առջև՝ փլատակների մեջ խառնիխուռն կիսված էին անդահանված մի շարք կոթողներ, հիմնականում արձանաձևի ապանաքարեր, որոնք չընկնելուց ե. մաքրելուց հետո ընթերցվեցին.

374. Տապանաքար, վրան Հայերեն 6 ե. ուղևորներին 5 տող.

ԱՍՏ ԿԱԹՆԱՍՈՒՆՔ ԳԵՂԵՑԿԱՍԻՆ

ԸՆԾԱՅԵՑԵԱԼ ՆԱԽԱՍՏԵՂՄԻՆ՝

ՍԱՐԳԻՍ, ՍՏԵՓԱՆ ԵՐԿՈՒ ՈՐԳԻՆ

ԱԶՆԻԻ ՄՕՎՍԷՍ ՄԵԼԻՔՈՎԻՆ.

ՍԱՐԳԻՍ ՓՈԽԵԱԼ ՄԻՈՅ ՅԱՄԱՅ,
ԶԿՆԻ ՍՏԵՓԱՆ ՅՕՐՆ ԾԸՆԱԾ:

375. Ապա՝ ոռւսերեն.

ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ЛѢЖАТЪ ДЕТИ ПОРУТЧИКА И КАВАЛЕРА/ МОИСЕЯ
СЕРГѢЕВИЧА МЕЛИКОВА / МЛАНДЕЦЫ СЕРГЕИ ОДНОГО ГОДА СКОНЧАЛСЯ/ В 1822
СЕНТЯБРЯ 13 И СТЕФАНЪ / СКОНЧАЛСЯ 1823 АВГ. 26 ВЪ ДЕНЬ СВОЕГО РОЖДЕНІЯ.

376. Տապանաւար, նույն փլաաակների մեջ՝ Ս. Հարություն եկեղեցու ըակում: Վրան
ռուսերեն՝ 5 տող.

АЛЕКСАНДРЪ МАКАРОВИЧЪ

ХУДОБАШЕВЪ

ДѢЙСТВИТЕЛЬНЫЙ СТАТСКІЙ

СОВѢТНИКЪ

1780-1862

АЛЕКСАНДРЪ МАКАРОВИЧЪ/ ХУДАБАШЕВЪ/
ДѢЙСТВИТЕЛЬНЫЙ СТАТСКІЙ / СОВЕТНИКЪ/. 1784-
1862.

Ծանոթ. Հանրահայա ըառարանադիր Ալեքսանդր
Խուդարաշյանի աապանադիրն է:

Լուսանկ. 119

377. Տապանաւար, նույն աեղում, վրան 3-ական աող Հայերեն և ոռւսերեն.

ԴՈՒՍՏՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ԽՈՒԴԱՐԱՇԵԱՆ ԱՆՆԱՅ, / ՈՐ ԾՆԱԻ Ի 1820 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 21-ԻՆ ԵՒ
ՀԱՆԴԵԱԻ Ի / ՔՍ Ի 1835 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 14:

378. Ապա՝ ոռւսերեն.

ДОЧЬ СТАТСКАГО СОВѢТНИКА / АЛЕКСАНДРА МАКАРОВИЧА ХУДАЕАШОВА АННЫ ...
Շարունակությունը ինչպես հայերենում:

Լուսանկ. 120 ա-բ

379. Տապանաւար զաղաղաձև, դանվում է եկեղեցու հարավային մուռքի աջ կողմում:
Վրան՝ ոռւսերեն 3 և հայերեն 4 աող.

СКОНЧАЛСЯ НА 85/ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНІЯ/ІЮЛЯ 17-ГО ДНЯ / 1845 ГОДА.

380. Հարավային կողին՝

ՎԱՍՆ ՄԱՐՄՆՈՅ ՏՈՒՆ ՇԻՆԵՑԻ ԶԿԱՐԴ ՀՈԴԻՈՅ ՍԱՍԱՐԵՑԻ. Ի ԿԷՏ ԿՈՉՄԱՆՆ ՅՈՐԺԱՄ
ՀԱՍՑԻ ՀՈԴԻՍ ՅԱՆԱՆՑ ԱՐԺԱՆԱՍՑԻ
ՆԵՐ ՏԱՊԱՆԻՍ ՄԱՐՄԻՆ ԴԻՑԻ, ՀՈՂ ԷՐ ԱՆԴՐԷՆ Ի ՀՈՂ ԴԱՐՁՑԻ,
ՈՎ ՀԱՆԴԻՊԻ ՏԱՅ ԶՈՂՈՐՄԻ ՍԱՐԴՍԻ ԼՕՈՈԻ ՄԷԼԻՔՈՎԻ:

381. Տապանաւար, մեծ, դեղեցիկ, դերեղմանոցի մուռքի մոտ: Հյուսիսային կողին՝ 3 աող.
Ի ՆԵՐՔՈՅ ՏԱՊԱՆԻՍ ԱՄՓՈՓԵԱԼ Է ՄԱՐՄԻՆ / ՄԱԿԱՐԱՅ ԴԱԻԹԵԱՆ ԱՏԵԼԽԱՆՈՎԻ, / ՈՐ
ՀԱՆԴԵԱԻ Ի ՏՐ Ի 4 ՅՈՒԼ. 1849 Թ. Ի 60 ԱՄԱՑ ՀԱՍԱԿԻ:

382. Հարավային կողին՝ ոռւսերեն՝ 2 աող

МАКАРЪ ДАВИДОВИЧЪ АВГУСТЪ ЛЕЙБРОКЪ / СК. 1879 Г. НА 64 ГОДУ ЖИЗНИ.

383. Տապանաւար կրաքարից. երեսին՝ ոռւսերեն 5 աող.

ЗДѢСЬ ПОКОИТСЯ ТѢЛО АРУТЮНА ГУЛІЕВА / ЛАЗАРЕВА, / РОД. 1828 Г.,/ СК. 4
ЯНВ. 1878 Г./ И СЫНА СТЕПАНА ЛАЗАРЕВА, РОД. 24-ГО ДЕК.1874, СК. 4 ІЮНЯ 1877 Г.

384. Կոթող սև դրանիաից, եռաստիճան պաավանդանով: Վերևից առաջին պաավան-
դանը՝ կարմիր դրանիաից: Կիսասյան տեսքով պաավանդանին՝ ոռւսերեն 4 աող.

ДВОРЯНИНЪ ИВАНЪ / ГАВРИЛОВИЧЪ МИХАЙЛОВЪ. СКОНЧАЛСЯ 1822 ГОДА, /
ДЕКАБРЯ 29 ДНЯ НА 47 / ГОДУ ОТЪ РОЖДЕНИЯ.

385. Ապա՝ Հայերեն 1 տող.

ՆԵՐ ՇԻՐՄԻՍ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ ԱԶՆԻԻ ԻՎԱՆ ԳԱՎՐԻԼԻԶ ՄԻԽԱՅԼՈՎԻ 47 ԱՄ ՀԱՍԱԿԻ ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ 1822 ԱՄԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 29:

386. Տապանաւար, գորշ կրաքարից, եկեղեցու հյուսիսային կողմում, նախորդից 1,5 մ կրեմուսք: Արեւելյան կողմին ռուսերեն 6 տող.

ВО ИМЯ ОТЦА И СЫНА И СВЯТОГО ДУХА / АМИНЬ./ ПОДЪ СИМЪ КАМНЕМЪ ПОГРЕБЕНО ТѢЛО / УСОПШАГО РАБА БОЖІЯ ЛАЗАРЯ/ ПОПОВА, СКОНЧАВШАГОСЯ НА 52 ГОДУ / ОТЪ РОЖДЕНІЯ 1828 ГОДА НОЯБРЯ 9.

Ծանոթ. Պոպովների ընտանիքի հեա մտերմիկ հարաբերություններ ուներ մեծանուն գերասան Պետրոս Աղամյանը (աե՛ս Պ. Աղամյան, Նամակներ, կազմեց ի. Գ. Ստեփանյանը, Երեւան, 1959, էջ 138, 206-207, 243-244, 290):

387. Տապանաւար կտրմրավուն գրանիտից, օրորոցաձև, հյուսիսային և հարավային կողերին կցադրերով 5 տող.

ԱՍՏ ԵԴԵԱԼ [Է] ՄԱՐՄԻՆ ԹԻՖԼԻՋԵՑԻ ԱԶՆԻԻ ԳԷՈՐԳ ԲԱՔՈՒՍՏԵԱՆԻ (*), / 1817 ՈՐ Ի ՍՈՅՆ ԱՄԻՆ ԱԻԱՐՏ ԷԱՌ (*) ԲԺՇԿԱԿԱՆՈՒԹԻ ԿԱՏԱՐԵԱԼ / ՈՒՍՄԱՄԲ 23 ԱՄԱՑ ՀԱՍԱԿԻ ՀԱՆԳԵԱԻ Ի ՏԷՐ ... ԳԵԿՏ. 23-ից ՀՈԳ ՏԱՐԵԱԼ (*)/ՏՐՈՒՑՆ ՀԱՍԱԿԻ ԿԱՐՕՏ ՎԱԽՃԱՆ ... / ՍՈՅՆ ՎԱՐԿԱՆՍ ԿԻ ... ԵԿԵԱԼ ՅԻՒՐՈ ՊՈՒ ՏԱՊԷՆՍ ԿԱԶՄԵՑԱԻ...

Ծանոթ. Արձանագրության միտքն աներկրայորեն հասկացվում է. Պետերուրդի բժշկական համալսարանի ուսանող 23-ամյա Գեորգը՝ Թիֆլիզեցի ազնվականի որդի, 1817. թ. վախճանվել ու թաղվել է հայոց գերեզմանոցում:

388. Կոթող սե գրանիտից, այժմ պատվանդանից ընկած՝ մասամբ եղծված կցադրերով 6 տող.

ԱՅՍ Է ՇԻՐԻՄ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ / ԵՐԿՈ[Ի]/ՏԱՍԱՆԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍՈՒ/ ԱՍՏԻՃԱՆԱՌՐ ՍԱՐԳՍԻ ԶԱԼԱՔԵԱՆՑ/ ՈՐԴԻՈՑ ՏՐ ՄԱՐՏԻ/ՐՈՍ ԱԻԱԳ Ք[Ա]ՀԱՆԱՅԻ ԵԻ ԱՍՊԵՏԻ, ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՑ Ի ՏՐ Ի 6 ՄԱՐՏԻ 1829 ԱՄԱՑ 22 (*):

Ապա՝ ռուսերեն.

ЗДѢСЬ ПОКОИТСЯ ТѢЛО ... 12-ГО КЛАССА / СЕРГЕЙ МАРТЫНОВИЧА СЫНЪ ЧЕЛАНОВА-ПРОТОІЕРЕЯ И КАВАЛЕРА (շարունակությունը ինչպես հայերենում)

389. Նախորդի մոտ, գամբարանի սյան վրա՝ 1 տող.

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՄԱՐՄԻՆ ԱԶՆՈՒԱԾՆՈՒՆԳ ԿՈՒՍԻՆ ՄԱԳԱՂԻՆԷ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՇԱՐԻՍՏԱՆԵԱՆՑ... ՎԱԽՃ. 1854 ԱՄԻ:

390. Կոթողի մաս, նախկին աեղն անհայա, սպիտակ մարմարե սալաքարին.

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ՇԱՐԻՍՏԱՆԵԱՆ ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՑ Ի ՏՐ ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԹՈՒՆՈՐԳԻ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՊԵՏՐՈՍԻ ՇԱՐԻՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻՆ, ՈՐ ԾՆԵԱԼ Ի 1766 Ի 7 ՑՈՒՆՎԱՐԻ ԵԻ ՀԱՆԳԵԱԻ ԱՌ ՏՐ Ի 1815 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 19:

ՍԱՆԿՏ-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԱԼ. ՆԵՎՍԿՈՒ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ (ԼԱՎՐԱ)

Այս մայրավանքում են թաղված կայսերական տան անդամներ, ակադեմիկոս իշխաններ և ղորավարներ: Վանքը վերածվել է թանգարան-ցուցասրահի: Բաղմահաղար այցելուները այսպեզ աեսնում են ոչ միայն ռուս, այլև հայ ակադեմիկոս աղնվականների ու գորապեաների հուշարձան-կոթողները: Կենարոնական մուաքի որմնասյանը փակցված է հայաղգի մեծահամրով իշխան, հրեաանու գեներալ-մայոր Հովհաննես (Իվան) Աեմեոնի Արամելիքի